

This document is an historical remnant. It belongs to the collection Skeptron Web Archive (included in Donald Broady's archive) that mirrors parts of the public Skeptron web site as it appeared on 31 December 2019, containing material from the research group Sociology of Education and Culture (SEC) and the research programme Digital Literature (DL). The contents and file names are unchanged while character and layout encoding of older pages has been updated for technical reasons. Most links are dead. A number of documents of negligible historical interest as well as the collaborators' personal pages are omitted.

The site's internet address was since Summer 1993 www.nada.kth.se/~broady/ and since 2006 www.skeptron.uu.se/broady/sec/.

Uppsala universitet
Institutionen för lärarutbildning
C/D-uppsats
April 2005

Gymnasieskolan som konkurrensfält

En kartläggning av utbildningsstrategier hos gymnasieungdomar i Västerås

Författare:
Marie Nordmark

Handledare:
Mikael Börjesson

Examinator:
Donald Broady

Sammanfattning

Gymnasieskolan som konkurrensfält. En kartläggning av utbildningsstrategier hos gymnasieungdomar i Västerås är skriven som en C/D-uppsats inom ramen för forskningsprojektet *Gymnasieskolan som konkurrensfält* vilket bedrevs av Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC, vid Institutionen för lärarutbildning, Uppsala universitet.

Den svenska gymnasieskolans genomgick under 1990-talet stora förändringar. Dessa ledde till en mer heterogen skola där de enskilda skolornas program och grenar resulterade i en allt mer homogen rekrytering. För att förstå paradoxen efterlystes forskning på regional nivå i avsikt att närgående kunna analysera gymnasieskolans omvandling i ett sammanhang. I denna uppsats är de regionala och lokala särdragen kartlagda på fältet av gymnasieelever i årskurs 2 1998, studerande på såväl friskolor som kommunala skolor i Västerås kommun.

Studien består dels av statistiska analyser av de avkodade register på individnivå som forskningsgruppen förfogar över, dels av material sammanställt från intervjuer, arkivsökningar, webbaserat och skriftligt material om regionen samt gymnasieskolan.

Analyserna visar att Västeråseleverna med de absolut högsta medelbetygen från grundskolan huvudsakligen valde specialutformat industritekniskt program på en friskola. Detta skiljer sig från det övriga riket med det förväntade alternativet naturvetenskapligt program med naturinriktning. Ingen elev på det studieförberedande samhällsvetenskapliga programmet hade 4,5 eller mer i medelbetyg från grundskolan. Inte heller någon elev på yrkesförberedande program hade betyg i detta intervall. Utifrån det sociala ursprunget var andelarna som väljer studieförberedande program under riksgenomsnittet. Gymnasieskolan är starkt könssegregerad, så även i Västerås. Endast läkar- och civilingenjörernas barn är oavsett kön lika benägna att välja NVNA. Fler barn från civilingenjörshem än från läkarhem valde NV-utbildning. I de högre sociala grupperna valde söner de skolmässigt definierade elitutbildningarna som NVNA, NVSM och abbSM, medan döttrarna föredrog SP- och ES-utbildningar. Ingen av friskolornas elever hade båda föräldrarna födda utomlands eller föräldrar med högsta utbildningsnivå i kategorierna folkskola eller forskarutbildning.

Uppsatsen bygger på Pierre Bourdieus tankar om utbildningssociologi. Redskapen kapital, strategier, fält och habitus har använts.

Nyckelord: gymnasieskolan, utbildningsstrategier, fält, utbildningssociologi och social rekrytering

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Tabellförteckning	3
Figurförteckning	4
Inledning	5
Tidigare forskning om utbildning och social rekrytering	6
Metod, syfte och avgränsningar	9
Klassificeringar	12
Västmanlands län och Västerås i siffror 1998	14
Dags att välja framtid	17
Gymnasieskolorna i Västerås	18
Undersökningspopulationen	22
Västmanlands kommuner – en fältbeskrivning av elevströmmar	23
Vart eleverna från andra skolkommuner sökte sig	24
Rekrytering av gymnasieelever	24
Betygens roll för valet av gymnasieutbildning	26
Vilka skolor som elever med de högsta betygen väljer	26
Utbildningar som elever med de högsta betygen väljer	27
Utbildningar som elever med de lägsta betygen väljer	28
De högre betygen och elevernas sociala skikt	29
Det sociala ursprungets betydelse för val av gymnasieutbildning	30
Socialt ursprung och val av studieförberedande utbildning	30
Socialt ursprung och val av program	31
Utbildning och kön	33
Hushållets utbildningsnivå och val av skola	36
Hushållets utbildningsnivå och val av utbildning	36
Förhållandet mellan hushållets högsta utbildningsnivå och elevens medelbetyg i grundskolan	38
Hushållets sammanräknade inkomst och val av gymnasieskola	39
Hushållets upplåtelseform och val av gymnasieskola	39
Hushållets civilstånd och val av gymnasieskola	40
Hushållets invandring och val av gymnasieskola	40
Hushållets invandring och val av utbildning	41
Föräldrarnas yrke och elevens val av gymnasieutbildning	42
Diskussion	47
Appendix	52

Tabellförteckning

Tabell 1 Klassificeringar av Västeråshushållens sociala grupper 1998 fördelade på yrkeskategori i 32 sociala grupper respektive 26 sociala grupper	13
Tabell 2 Kommunerna i Västmanlands län, fördelade på invånarantal, befolkningstäthet och gymnasieskola 1998	14
Tabell 3 Arbetstillfällena i Västerås 1998, näringsgren (SNI)	15
Tabell 4 Medelinkomst i tkr 1997, sammanräknad förvärvsinkomst, ålder 20 år-	16
Tabell 5 Utbildningsnivå 1998 i åldersgrupperna 16-74 år, Västerås respektive riket	16
Tabell 6 Studerande vilka avslutade gymnasieutbildning läsåret 1999/2000 samt påbörjade högskolestudier inom 3 år, fördelade i % på kommun/region	17

Tabell 7	Gymnasieskolorna i Västerås och deras programutbud 1998.....	18
Tabell 8	Undersökningspopulationen fördelad på antal elever samt andel i % av det totala elevantalet i studien.....	22
Tabell 9	Elever i Västmanlands grundskolekommuner 1997 fördelade på typ av grundskola samt val av nationellt program eller lokal gren på gymnasiet.....	23
Tabell 10	Förhållandet mellan grundskoletyp 1997 och val av gymnasieskola 1998	24
Tabell 11	Förteckning över de mest populära gymnasieutbildningarna för elever från kommunal respektive fristående grundskola	25
Tabell 12	Förhållandet mellan grundskolans medelbetyg och val av gymnasieskola.....	26
Tabell 13	Elevens medelbetyg från grundskolan fördelade i %-rad per gymnasieskola och program	27
Tabell 14	Fördelning mellan socialt ursprung och elevens medelbetyg från grundskolan.....	29
Tabell 15	Socialt ursprung och val av studieförberedande eller yrkesförberedande program.....	30
Tabell 16	Hushållets sociala grupp på 5-nivån fördelade i antal och % efter program och skola.....	32
Tabell 17	Könsfördelningen i %-rad samt %-kol per skola och program	35
Tabell 18	Hushållets högsta utbildningsnivå och elevens val av skola	36
Tabell 19	Förhållandet mellan hushållets högsta utbildningsnivå och elevens val av gymnasieskola och utbildning.....	37
Tabell 20	Förhållandet mellan hushållets högsta utbildningsnivå och elevens medelbetyg i grundskolan.....	38
Tabell 21	Hushållets sammanräknade inkomst indelade i 10 decentiler per gymnasieskola.....	39
Tabell 22	Hushållets upplåtelseform och fördelning i %-rad samt %-kol per gymnasieskola.....	39
Tabell 23	Hushållets civilstånd fördelade i %-rad samt %-kol per gymnasieskola....	40
Tabell 24	Hushållets invandring och fördelning i %-rad samt %-kol per gymnasieskola.....	40
Tabell 25	Fördelningen mellan hushållets invandring samt elevens val av program och skola.....	41
Tabell 26	Hushållets sociala grupp på 26-nivån och elevens val av gymnasieutbildning	42-46
Tabell 27	Gymnasieprogram och inriktningsförkortningar	52
Tabell 28	Gymnasieutbildningar rangordnade efter elevens medelbetyg i grundskolan.....	53

Figurförteckning

Figur 1	Karta över Västmanlands län	15
Figur 2	Karta över gymnasieskolornas geografiska läge i Västerås 1998	19
Figur 3	Korrespondensanalys av gymnasieutbildningarna årskurs 2 1998 i Västerås, socialt ursprung och grundskolans medelbetyg	31
Figur 4	Gymnasieutbildningarna årskurs 2 1998 i Västerås relaterade till kön och 26 sociala grupper samt medelbetyg från grundskolan.....	34

Inledning

Den svenska gymnasieskolan har under 1990-talet påverkats av stora förändringar såsom kommunalisering, friskolornas tillväxt, nya ansökningssystem och ökad profilering i programutbudet. Med 1991-års gymnasiereform avskaffades dessutom gymnasielinjer till förmån för två studieförberedande och fjorton yrkesförberedande program samt det individuella programmet.

Många skolor införde lokala grenar eller profileringar för att attrahera sökande och anpassa sig till de lokala förhållandena. Friskolorna fick bättre, framförallt ekonomiska, villkor för att verka. En del kommuner valde att ha betygfri intagning, andra tillämpade närhetsprincipen. Utbildningsutbudet ökade. Eleverna fick större konsumtionsfält att ta sig fram på. Hur agerade de? *Gymnasieskolan som konkurrensfält. En kartläggning av utbildningsstrategier hos gymnasieungdomar i Västerås* är skriven som en C/D-uppsats inom ramen för forskningsprogrammet "Gymnasieskolan som konkurrensfält"¹ vilket bedrevs av Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC, vid Institutionen för lärarutbildning, Uppsala universitet. Projektet finansierades av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. Projektperioden sträckte sig från 2002 till 2004. Forskningsgruppen har tidigare genomfört "fältstudier" på gymnasieskolan och dess aktörer på nationell nivå exv *Skolan under 1990-talet - sociala förutsättningar och utbildningsstrategier*². Det kan vara svårt att se vissa sammanhang på nationell nivå varför behov finns att göra analyser på regional nivå för att få fram regionala och lokala särdrag. Med det aktuella forskningsprogrammet har nu de första regionala studierna kommit till stånd: *Uppsala-en akademiskt dominerad gymnasieskola* av Ida Lidegran, *Gymnasieskolan som konkurrensfält. Ett regionalt perspektiv – Gävleborgs län* av Ingrid Nordqvist och Monica Langerth Zetterman, *Gymnasieskolan som konkurrensfält. Göteborgsregionen* av Sverker Lundin samt *Gymnasieskolan som konkurrensfält. En kartläggning av utbildningsstrategier i Västerås* av Marie Nordmark. För den nationella nivån finns även *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier - tendenser på nationell nivå 1997-2001* av Mikael Börjesson.

I denna uppsats studeras rummet av skolor och gymnasieutbildningar hos elever i årskurs 2 1998 i Västerås. Studien består dels av statistiska analyser med hjälp av SPSS³- och SPAD⁴-analyser på det register⁵ över gymnasieelever 1997-2000 som forskningsgruppen använt och dels av material sammanställt utifrån intervjuer, arkivsökningar, webbaserat och skriftligt material om regionen samt gymnasieskolan. Värt att notera är att det inte finns någon sammanfattande litteratur om gymnasieskolorna i Västerås eller deras framväxt. Undersökningsmaterialet visar att elevströmmarna i Västmanlands kommuner är svaga. Jag har därför valt att lägga fokus på skolorna i Västerås kommun. Det blev också av praktiska skäl en nödvändighet för att erhålla tillräckligt stora grupper för statistisk analys.

I Västerås har man prövat olika modeller för att rekrytera elever till gymnasieskolan. Under 1900-talets sista årtionde tillämpades i huvudsak den sk närhetsprincipen. Flera skolor erbjöd samma utbildning. Bostadens geografiska placering i förhållande till den gymnasieskola eleven tänkt söka till var viktigt. Till frisörprogrammet samt till friskolan ABB Industrigymnasium användes

---

¹ För närmare projektbeskrivning se <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broad/gyko.htm>.

² Ingår i SOU 2000:39 *Välfärd och skola. Antologi från Kommittén Välfärdsbokslut. Stockholm 2000.*

³ Statistical Package for Social Science, ett dataprogram för statistiska analyser.

⁴ Ett franskt dataprogram från CISIA CERESTA, www.cisia.com. Används för att göra nyanserade korrespondensanalyser

⁵ För närmare beskrivning av registren se <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broad/gyko/010428-secreg2-gy.doc>.

betygsintag. 1998 fanns två friskolor, idag finns åtta⁶. Alla specialutformade då liksom nu. I avsaknad av betygsintag och närhetsprincipen blir de specialutformade programmen allt viktigare på konsumtionsfältet.

De kommunala politikerna beslutade 1999 att intagningen till gymnasieskolan skulle vara betygsfri och hösten 2000 var systemet fullt utbyggt med garanterad studieplats på önskad utbildning⁷. *Gymnasieskolan som konkurrensfält. En kartläggning av utbildningsstrategier i Västerås* vill visa hur konsumtionsfältet såg ut i Västerås 1998, hur eleverna agerade på fältet och vilka elever som konkurrerade om respektive utbildningar och skolor.

Tidigare forskning om utbildning och social rekrytering

Redan 1936 försökte pionjären Gunnar Boalt insamla uppgifter om hur barn erhåller utbildningsframgångar. Han jämförde elever i folkskolans fjärdeklass med avseende på bl a betyg, social bakgrund, bostadsstandard, hyra, nationalitet, inkomst och föräldrarnas socialgrupp. Gunnar Boalt fann att det som påverkade skillnader i elevers betyg i 11-års ålder var socialgrupp och eventuell förekomst i socialregister såsom hjälp från fattigvård eller barnavårdsnämnd samt om fadern var straffad eller begått fylleriförseelse⁸. Boalt såg också att övergången från realskola till gymnasium var mer avhängig betyg än social bakgrund, men betonade även att föräldrarnas ekonomi blev mer betydelsefull vid övergång till gymnasium.⁹

Robert Erikson och Jan O. Jonsson skriver i SOU 1993:85 att elever i början av 1990-talet redan i årskurs 6 sorterades inför gymnasiestudier och högskola beroende på tillvalet av allmän eller särskild engelska och matematik till högstadiets kurser. Eriksson och Jonsson studerar faktorer som exempelvis: FoB-90, elevens grundskolebetyg, antal syskon, den sociala sammansättningen på olika utbildningslinjer, föräldrarnas samhällsklass och utbildningsnivå. Erikson och Jonsson skriver att föräldrarnas utbildningsnivå och klasstillhörighet brukar förklara 20-25 % av barnens utbildningsnivå.¹⁰ Författarna hävdar:

Sammantaget förefaller den sociala snedrekryteringen till gymnasiet främst bero på den tidiga socialisationen och på en effekt av uppväxtmiljön som verkar under hela skoltiden, t.ex. i form av föräldrarnas hjälp med skolarbetet. Därutöver uppträder en effekt av den sociala bakgrunden vid själva valtillfällena. En del av denna effekt är troligen hänförlig till olika aspirationsnivåer, men 'informationsdistansten' i den sociala strukturen ger säkert tjänstemännens barn avgörande försteg när det gäller att göra strategiska val.¹¹

Bo Lindensjö och Ulf P. Lundgren skriver i *Utbildningsreformer och politisk styrning* om att skolans jämlikhetsideal har utvecklats under 1900-talet från jämlikhet till utbildningspolitisk

---

⁶ *Att välja, Gymnasieskolan Västerås 2005-2006*, producerad på uppdrag av Utbildningsnämndens stab i Västerås stad av Eva Stenström, Gymnasieintagningen.

⁷ "Fri intagning gör elever slappa", Vestmanlands läns tidning 2003-11-13, Västerås grundskoleelever låg 2003 på botten av den nationella betygsrankningen, 285:e plats av totalt 290 kommuner. 39 % av eleverna i den kommunala grundskolan hade ej godkänt i alla ämnen.

⁸ *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, p 109

⁹ *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, pp 109-110

¹⁰ *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, p 197

¹¹ *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, p 225

likvärdighet. De menar att 1990-talets skolpolitik handlar om att skolan ska möta alla elever lika och på elevernas villkor. För att skolan ska bli lika mycket värd för alla så måste skolan anpassa sig till de lokala förutsättningar som gäller.¹² Angående den sociala rekryteringen menar författarna:

Av utbildningsväsendet väntar vi oss bidrag till social utjämning. Men ingenting i dess dynamik tyder på att det fungerar så. Utbildningsväsendets expansion har visserligen inneburit att de lägre klassernas ungdomar har höjt sin utbildningsnivå snabbare än de högre klassernas barn. Men samtidigt har den utbildningsnivå som ger status, prestige och privilegierade yrken flyttat sig uppåt i utbildningshierarkin. För de lägre klassernas ungdomar har nettoeffekten inte varit den önskade. Vad det nu är eleven tar med sig till skolan tycks det vara väl så viktigt som det skolan ger.¹³

Allan Svensson och Sven-Eric Reuterberg har i UGU-projektets¹⁴ regi undersökt *Vad har hänt i gymnasieskolan under de senaste fem åren? En jämförelse mellan elever som påbörjade sina studier 1993 respektive 1998*. De visar att det har skett förskjutningar beträffande programval under dessa fem år. Det naturvetenskapliga programmet har ökat med 8 procentenheter och det samhällsvetenskapliga med 5. De ser att det är kvinnorna som har blivit fler på studieförberedande program, speciellt på det naturvetenskapliga.¹⁵ Socialgrupp 1 har höjt sina andelar på det naturvetenskapliga programmet och socialgrupp 3 på det samhällsvetenskapliga.¹⁶ I studien angav eleverna att intresset för utbildningen var det viktigaste skälet för programvalet, därefter utbildnings- och yrkesplaner. SYO och föräldrarna hade ringa inflytande.¹⁷ Drygt 90 % av eleverna menade att de kom in på sitt förstahandsval och lättast var det att komma in på de studieförberedande utbildningarna.¹⁸

Den franske filosofen Pierre Bourdieu ansåg att sociologin ska förmedla såväl analysverktyg som forskningsresultat.¹⁹ Han hävdade att människors förhållande till utbildning är en spegling av hur de förhåller sig till det kulturella kapitalet. För Bourdieu handlade det kulturella kapitalet om dominansförhållanden²⁰ vilka färgar hela samhället. Bourdieu menade att utbildningssystemet sorterar ut och formar eliter och utesluter dem som saknar de rätta dispositionerna:

It was necessary to bury the myth of the «school as liberating force,» guarantor of the triumph of «achievement» over «ascription,» of what is conquered over what is received, of works over birth, of merit and talent over heredity and nepotism, in order to perceive the educational institution in the true light of its social uses, that is, as one of the foundations of domination and of the legitimation of domination.²¹

---

¹² *Utbildningsreformer och politisk styrning*, pp 90-91

¹³ *Utbildningsreformer och politisk styrning*, p 154

¹⁴ UGU (Utvärdering genom uppföljning av elever) . UGU är ett longitudinellt forskningsprogram där riksrepresentativa stickprov tas av elever för att göra kontinuerliga utvärderingar av skolans verksamhet. Datainsamling sker i samarbete med SCB och institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet.

¹⁵ *Vad har hänt i gymnasieskolan under de senaste fem åren? En jämförelse mellan elever som påbörjade sina studier 1993 respektive 1998*, p 4

¹⁶ *Vad har hänt i gymnasieskolan under de senaste fem åren? En jämförelse mellan elever som påbörjade sina studier 1993 respektive 1998*, p 6

¹⁷ *Vad har hänt i gymnasieskolan under de senaste fem åren? En jämförelse mellan elever som påbörjade sina studier 1993 respektive 1998*, pp 14-16

¹⁸ *Vad har hänt i gymnasieskolan under de senaste fem åren? En jämförelse mellan elever som påbörjade sina studier 1993 respektive 1998*, pp 13-14

¹⁹ *Sociologi och Epistemologi*, p 566

²⁰ *Sociologi och Epistemologi*, p 171

²¹ *The State Nobility*, p 5

Att jämföra fransk utbildningssociologi med svensk kan vara svårt. Donald Broady för den diskussionen²² i *Sociologi och epistemologi*. Broady lyfter bl a fram Sveriges litenhet, att vi inte är lika centraliserade i ett fält med samma hierarkier och polariteter, samt att lite tillspetsat ”det franska utbildningssystemet synes vara i händerna på överklassen och det svenska i händerna på medelklasserna.”²³ Broady betonar också att i Frankrike är det ”kulturella kapitalet” till stor del förmedlat och legitimerat av utbildningssystemet. Broady lyfter fram italienska Anna Boschettis tanke om att Sverige ”borde avgränsa ett system av regionala fält snarare än ett enda kulturellt fält.”²⁴

Bourdieu menar att olikhet inför skolan är en olikhet inför kulturen och att utbildningssociologin inte går att separera från kultursociologin²⁵. Hur olikheten kan visa sig även i Sverige levandegörs tydligt i Mikael Niemis roman *Populärmusik från Vittula*. Huvudpersonen Matti får i citatet nedan illustrera hur frånvaron av starkt kulturellt kapital kan gestalta sig för den som inte har ”de rätta dispositionerna”:

Det var en uppväxt av brist. Inte en materiell sådan, där hade vi så vi klarade oss, utan en identitetsmässig. Vi var inga. Våra föräldrar var inga. Våra förfäder hade betytt noll och intet för den svenska historien. Våra efternamn kunde inte stavas, än mindre uttalas av det fåtal lärarvikarier som sökte sig upp från det riktiga Sverige. Ingen av oss tordes skriva till ”Upp till tretton” eftersom Ulf Elving skulle tro att vi var finnar. Våra hembyar var för små för att synas på kartorna. Vi kunde knappt ens försörja oss själva utan levde på bidrag. Vi såg familjejordbruken dö och ängarna bli överväxta av sly, vi såg den sista timmerflotningen på Torneälven och sedan aldrig mer, vi såg fyrtio starka skogsarbetare ersättas av en enda dieselosande skotare, vi såg våra fäder hänga handskarna på spiken och resa sin väg, försvinna på långa veckopendlingar till Kirunagruvan. Vi hade de sämsta resultaten på Standardproven i hela riket. Vi hade inget bordsskick. Vi hade mössan på oss inomhus. Vi plockade aldrig svamp, undvek grönsaker och hade aldrig kräftsivor. Vi kunde inte konversera, inte deklamera, inte slå in presenter eller hålla tal. Vi gick med tårna utåt. Vi bröt på finska utan att vara finnar, vi bröt på svenska utan att vara svenskar.

Vi var ingenting.

Det fanns bara en utväg. En endaste möjlighet om man ville bli någonting, om så det allra minsta. Nämligen att flytta. Vi lärde oss att se fram emot det, övertygade om att det var vår chans i livet, och vi lydde. I Västerås skulle man äntligen bli människa. I Lund. I Södertälje. I Arvika. I Borås. Det var en jättelik evakuering. En flyktingväg som tömde vår bygd, och konstigt nog kändes helt frivillig. Ett osynligt krig.²⁶

Att ha starkt kapital innebär också att man har kunskap om hur informationen ska användas. Denna kunskap gör att, i det här fallet, eleven tillsammans med sina nätverk, finner reproduceringsstrategier för att erhålla en god position i den ökade konkurrensen. Donald Broady skriver:

Att besitta ett rikt mått av kulturellt kapital innebär inte minst att vara välinformerad. Att elever som är väl rustade med kulturellt kapital har goda utsikter till en privilegierad framtid sammanhänger med att de (och deras föräldrar) är väl bekanta med och förmögna att värdera det spektrum av möjligheter som utbildningsväsendet och yrkeslivet och den sociala världen i övrigt erbjuder.²⁷

---

²² *Sociologi och Epistemologi*, p 299ff

²³ *Sociologi och Epistemologi*, p 300

²⁴ *Sociologi och Epistemologi*, p 299

²⁵ *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, p 16

²⁶ *Populärmusik från Vittula*, pp 49-50

²⁷ *Sociologi och Epistemologi* pp. 174-175

Bourdieu hävdade att sociologen behöver använda sig av statistiska metoder²⁸ för att finna samband och vikta sina hypoteser. Han menade att det finns en fara att annars fastna i välbekanta eller spontana mönster och värderingar. Bourdieu såg även fördelen i att med statistik kunna studera större populationer. Han ansåg att med en strukturell metod bryts de spontana föreställningarna och statistiken skapar en karta över studieobjektet. Om det framkom ett system av relationer skulle avgränsade studier bedrivas där. Från mitten av 1970-talet arbetade Bourdieu och hans medarbetare med korrespondensanalysen. De framställde grafisk representation som samtidigt visade ett helt system av relationer mellan data och definierade avstånden mellan elementen.²⁹

Metod, syfte och avgränsningar

Denna uppsats bygger på Pierre Bourdieus tankar om utbildningssociologi och redskapen kapital³⁰, strategier³¹, fält³², och habitus³³ har används. Valet av dessa var naturligt eftersom uppsatsen är skriven inom ramen för forskningsprogrammet ”Gymnasieskolan som konkurrensfält” vilket bedrevs av Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC, vid Institutionen för lärarutbildning, Uppsala Universitet. Att man försöker fånga de objektiva strukturerna och skapa en karta över statistiska samband är tilltalande. Eftersom alla har gått i skolan är det viktigt att studera vilka föreställningar³⁴ som ligger till grund för utbildningsfältet.

Projektet ”Gymnasieskolan som konkurrensfält” syftar till att kartlägga och synliggöra skillnader inom gymnasieskolan som konkurrensfält. Ett sätt att analysera konkurrensen är att synliggöra skillnader utifrån elevernas medelbetyg från grundskolan, social klass, socialt ursprung utifrån föräldrarnas yrke, könstillhörighet, civilstånd, eventuell invandring och föräldrarnas inkomst. Jag har valt dessa faktorer eftersom de i tidigare forskning visat sig påverka rekryteringsmönster på nationell nivå. Denna studie är den första på regional nivå över Västerås och ambitionen är att

---

²⁸ *Sociologi och Epistemologi*, pp 475-479

²⁹ *Sociologi och Epistemologi*, pp 485-489

³⁰ *Kapital* som materiella och symboliska tillgångar. *Kulturellt kapital* (kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den sk finkulturen, är en undergrupp till *symboliskt kapital*, har av Bourdieu använts för att utforska dominansförhållanden), *socialt kapital* (släktskapsband, vänskapsband, kåranda), *ekonomiskt kapital* (materiella tillgångar samt kännedom om ekonomins spelregler), *utbildningskapital* (betyg, examina), *vetenskapligt kapital* (anseende i den lärda världen) Ur: *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, p 3 *Symboliskt kapital* (är det som erkänns/igenkänns med värde av sociala grupper) *Sociologi och Epistemologi*, pp 169-224

³¹ *Kapitalet* förändras kontinuerligt beroende på olika individer/grupper *strategier* för att behålla, öka värdet på sina kapital eller utestänga andra från fältet. Bourdieu menar att *Strategi* kan vara såväl medveten som omedveten. Bourdieu beskriver det som att reproduktionsstrategier utnyttjas för att bli a erövra positioner i utbildningssystem, arbetsmarknad, giftemål inom rätt skikt och lagstiftning. Ur: *State nobility*, pp 387-389, *Sociologi och epistemologi* pp 179-180 .

³² Begreppet *Fält* avser system av relationer mellan positioner och är ett redskap att studera uppdelningen av kapital. *Socialt fält* (ett föränderligt område i samhället där människor eller institutioner strider om något gemensamt), *Fältet* består av: *produktionsfält* (där specialister såsom exv politiker och forskare lägger fram pedagogiska idéer) och *konsumtionsfält* (elever, lärare och föräldrar). Ur: *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, p 3

³³ *Habitus* system av varaktiga och förvärvade dispositioner, vilka människor tänker, handlar och orienterar sig i den sociala världen. Bl a sociala erfarenheter, kollektiva minnen är resultatet av dispositionssystemen. *Sociologi och Epistemologi*, pp 225-265. Bourdieu delar in *Habitus* i olika former: *institutionaliserande* (examina, titlar), *objektiverande* (bibliotek, konstverk) *förkroppsligande former* (bildning, den särskiljande maktförmågan att värdera verk och stilar) *Sociologi och Epistemologi*, pp 225-265

³⁴ Vikten av metodfrågor och objektiveringar belyses väl i *Konstens regler*, p 284

kunna jämföra resultaten med tidigare forskning på nationell nivå samt på sikt med andra regioner. Eftersom forskningsgruppen främst studerar den grupp elever som har högt medelbetyg och socialt ursprung, de sk eliteleverna, kommer även denna framställning att lägga tonvikt på dessa.

Att mäta skillnader mellan olika grupper gör att fokus kommer på avstånden dem emellan. Att synliggöra skillnaderna blir en metod att kartlägga konkurrensen och därmed rekryteringen till olika skolor och utbildningar. Skillnaderna kan: ”ses som uttryck för de skilda utbildningsstrategier som grupper av elever med olika tillgångar tenderar att utveckla och vilka utbildningsinvesteringar de gör och kan göra i gymnasieskolan - med andra ord deras objektiva chanser att orientera sig inom gymnasieskolans värld så som dessa chanser framträder som statistiska mönster”³⁵.

I stort sett går samtliga grundskoleelever i en ålderskohort vidare till en gymnasieutbildning. Detta gör att man kan undersöka graden av differentiering i hela åldersgruppen.

Gymnasieskolan är ett intressant forskningsobjekt för att studera relationer och hierarkier mellan olika skolformer, sociala grupper och utbildningssystem. Gymnasiet kan erbjuda ett rikt utbud av nationella samt lokala program och grenar. Vissa skolor är kommunala, andra är fristående. Gymnasieskolan påverkas av det kapital som eleverna för med sig från grundskolan och det kapital som eleverna sedan tar med sig när de lämnar gymnasiet. Vad innebär det för eleven att gå ett visst program på en viss skola? Här är det intressant att studera relationerna mellan elevens skolkapital från grundskolan³⁶ och de sociala gruppernas utbildningsstrategier samt elevens behov av en utbildning som leder till en plats på högskolan eller arbetsmarknaden.

Både friskolorna³⁷ och de specialutformade programmen har haft kraftig tillväxt under 1990-talet. 1998 ansåg många att friskolor var ett storstadsfenomen. 1998 gick ca 3 % av Sveriges gymnasieelever i en friskola men nästan hälften av alla kommuner saknade en friskola.³⁸ Stockholms län hade 1998 den högsta andelen i landet med 8,5 % av sina elever på friskola.³⁹ I Västerås fanns 1998⁴⁰ två gymnasiala friskolor, ABB Industrigymnasium och Västerås Waldorfskola, vilka tillsammans svarade för 4 % av den totala andelen gymnasieelever. Jag har valt att speciellt studera dessa för att försöka se vad de intar för position i systemet i förhållande till de övriga gymnasieskolorna och deras program. Ett metodiskt problem var att det bara gick 11 elever i undersökningsgruppen på Waldorfskolan varför det inte gick att dra några säkra slutsatser om dem.

Arbetet består dels av intervjuer gjorda 2002-2004 med avdelningschefen för placering på gymnasieintag, studievägledare, arkivpersonal, skolsekreterare samt rektorer och dels av en analys av SEC⁴¹:s register över samtliga gymnasieungdomar 1997 och 1998. De rektorer som var verksamma 1998 är numera ersatta. Inga djupintervjuer har genomförts med de nya rektorerna när det framkom att de inte kände till situationen om sin skola 1998. Den kvantitativa undersökningen har gjorts på registret över gymnasieungdomar 1998 årskurs 2⁴² för elever som gick på en gymnasieskola i Västerås. SEC:s registeruppgifter är baserade på vilka som var registrerade den 15

---

³⁵ *SOU 2000:39*, p 60

³⁶ I form av medelbetyg från grundskolan

³⁷ 1993 togs riksdagsbeslutet att fristående gymnasieskolor får lagstadgad rätt till ekonomiskt bidrag från elevens hemkommun, *SOU 2000:39*, p 83

³⁸ *SOU 2000:39*, p 82

³⁹ *SOU 2000:39*, p 83

⁴⁰ Idag finns 8 friskolor på gymnasienivå.

⁴¹ Sociology of Education and Culture. För mer information <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec>

⁴² Eleverna gör inriktningsvalet under år 1 till år 2. Gradens av differentiering blir därmed tydlig först i år 2. Likaså väljer de flesta elever som går om att göra det i år 1 eller att söka till IV.

oktober respektive år, vilket innebär att eleverna kan ha bytt program, avbrutit studierna, eller återupptagit studierna senare under läsåret. Det var svårt att finna uppgift på hur många elever totalt som den 15 oktober 1998 gick på respektive skola. Ingen skola hade kvar de uppgifterna. Stadsarkivet hade aldrig haft en sammanställning men erbjöd att jag skulle kunna räkna antalet elever på klasslistor men de avspeglade inte den 15 oktober. Slutligen fick jag kontakt med systemansvarig för Gymnasieskolornas databas Extens så att jag kunde få uppgifter om kommunens skolor. Friskolorna hade man ej uppgift om. Friskolorna har inte, trots många försök från min sida, lämnat ut uppgifter om det totala elevantalet 1998.

Undersökningsmaterialet visar att elevströmmarna mellan Västmanlands kommuner är svaga. Jag har därför valt att lägga fokus på skolorna i Västerås kommun. Det blev också en nödvändighet för att erhålla tillräckligt stora grupper för statistiska analyser. Jag har valt att även ta med utbildningar med få elever. I en kommun av Västerås storlek fanns 1998 vanligtvis en klass på respektive yrkesförberedande program. Man räknade dessutom ofta med att en yrkesförberedande klass var ”full” vid omkring 16 elever. Eftersom några elever dessutom brukar avbryta sina studier en bit in på terminen, alltså där undersökningens material är koncentrerat, kan man inte heller bortse från att redovisa de mindre elevgrupperna vid en regional studie, men det går inte att dra säkra slutsatser.

Internet och egna hemsidor var ej vanliga på gymnasieskolorna i Västerås 1998 varför mycket tid har gått åt för att få fram uppgifter om fältet och dess aktörer.

Ett annat problem har varit att uppgifterna om 1998 ligger så nära i tiden att man inte minns exakt men att det är så länge sedan att allt material är utsortat eller bortrensat. Den webbaserade informationen som man hade finns ej sparad. Tidsaspekten har gjort att jag avstått från att intervjua elever från undersökningsgruppen. Det är svårt att veta vilket värde man ska tillmäta svar närmare 9 år efter ett val av gymnasieutbildning. Jag har däremot studerat det skriftliga material som utdelades till eleverna inför gymnasierekryteringen. I Västerås fick eleverna i årskurs 9 broschyren *Att välja*. Den beskriver gymnasieskolans struktur, program, mål samt presenterar alla gymnasieskolor i text och bild. Intressant är också att Barn- och Utbildningsnämndens ordförande gav råd om vad ungdomarna borde välja för utbildning. Västerås stad har dock inte följt upp om råden gav effekt.

När man studerar fält med Bourdieus begreppsapparat används gärna korrespondensanalys för att skapa grafer vilka kan ge fingervisningar om mönster av relationer och relationella samband⁴³. Grafen är ett arbetsredskap för relationella avstånd, som både kan visa individernas rum och variabelernas rum. I undersökningsmaterialet över gymnasieeleverna och deras hushåll finns 341 disponibla variabler.

Donald Broady betonar svårigheterna med att avläsa korrespondensanalysen och att den fungerar som ett arbetsredskap, ”inte primärt som ett medium för att presentera resultat”⁴⁴. Jag har därför lagt tyngdpunkten i mitt material på att framställa korstabeller. Broady beskriver⁴⁵ att det är legitimt att tolka avstånd mellan varje datamängd för sig, exv gymnasielärare och läkare, men inte att tolka avstånd mellan punkter av olika datamängder. Det är mindre vanskligt att tolka långa avstånd än korta på grafen. För att minimera riskerna med tolkning av avstånden har jag valt att inte använda så många variabler i samma graf samt använt medelbetyg som illustrativ variabel.

---

⁴³ Hierarkier, polariteter, avstånd, repulsions- och attraktionsbetingelser, *Sociologi och Epistemologi*, p 512

⁴⁴ *Sociologi och Epistemologi*, p 511

⁴⁵ *Sociologi och Epistemologi*, pp 512-513

De specifika frågeställningar som ställts under studiens gång är:

- Hur går elevströmmarna i länet?
- Vilka program väljer elever utifrån olika sociala grupper?
- Vilka program väljer pojkar respektive flickor?
- Vilken roll spelar grundskolans medelbetyg för val av gymnasieutbildning?
- Hur fördelar sig elever med olika slag av invandrarbakgrund på olika utbildningsvägar?
- Finns det skillnader mellan friskolorna och de kommunala skolorna?

Klassificeringar

Att konstruera sociala grupper för sociologiska studier är inte ett okomplicerat arbete. Mikael Börjesson och Mikael Palme betonar i *I Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika* att sociala klassificeringar har tydliga politiska, vetenskapliga och sociala implikationer⁴⁶.

Jag har fått ta del av de dataregister över gymnasieelever 1998 vilka forskningsgruppen förfogat över. Man använder NYK⁴⁷-83 och SEI⁴⁸. SSK-96 kom senare och var ej i bruk vid den senast utförda Folk- och bostadsräkningen, FoB-90. FoB-90 ligger till grund för de data man får från SCB beträffande socialt ursprung. Poängen med att använda de tre registren är att man erhåller en flerdimensionell indelning. NYK-83 markerar en ”horisontal” dimension mellan olika yrkesområden och branscher. SEI ger en ”vertikal”/hierarkisk dimension samt sektorstillhörigheten offentligt eller privat anställd.⁴⁹

För att få hanterbara sociala grupperingar har Börjesson och Palme konstruerat tre nivåer om 32, 14 samt 5 indelningar. De har valt att konstruera grupperna så att storleken på kapitalen samt vilka typer av kapital ska framgå. Utifrån information om föräldrarnas yrken 1990, FoB-90, har man gjort klassificeringar av elevernas sociala ursprung.

Västerås är en mellanstor stad. När man studerar avidentifierade data på individnivå kan det ibland trots allt bli för uppenbart vem/vilka det i praktiken handlar om. Av hänsyn till berörda elever och hushåll men också för att få en större generaliseringsgrad valdes att omkoda⁵⁰ en del av materialet så att ingen yrkeskategori blev mindre än 15 individer, ca 1 %, av det totala antalet om 1552. Genom omkodning på detta sätt erhöles en indelning i 26 sociala grupper.

---

⁴⁶ *Social klassificering - analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika, p 3*

⁴⁷ NYK-83 (Nordisk yrkesklassificering) har ca 3 000 individualyrken, ersattes 1996 av SSK 96 (Standard för svensk yrkesklassificering) har 355 yrkesgrupper, *Social klassificering - analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika, p 4*

⁴⁸ SEI (Socioekonomisk indelning)

⁴⁹ *Social klassificering - analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala grupperns karakteristika, p 14*

⁵⁰ Mikael Börjesson har varit behjälplig med att sammanställa grupperna och att omkoda yrkeskategorierna.

Tabell 1: Klassificeringar av Västeråshushållens sociala grupper 1998 fördelade på yrkeskategori i 32 sociala grupper respektive 26 sociala grupper
Förändringarna är markerade med fetad stil

Social klass	Yrkeskategori Hushållen i grundindelning, 32 sociala grupper	n	Yrkeskategori Hushållen i 26 sociala grupper	n
Högre klass	1. Civilingenjör, arkitekt	61	1. Civilingenjör, arkitekt	61
	2. Läkare, veterinär, präst	29	2. Läkare, veterinär, präst	29
	3. Universitetslärare	1	3. Universitetslärare och ämneslärare	25
	4. Ämneslärare	24	4. Jurister och Högre tjänstemän, privat sektor	93
	5. Jurister	25	5. Högre tjänsteman, offentlig sektor	25
	6. Högre tjänstemän, offentlig sektor	89	6. Företagsledare	19
	7. Högre tjänsteman, privat sektor	19		
	8. Officerare			
	9. Företagsledare			
Medelklass	10. Konstproducent	15	7. Konstproducent och journalist	24
	11. Journalist	9	8. Tekniker, offentlig sektor	20
	12. Tekniker, offentlig sektor	20	9. Tekniker, privat sektor	129
	13. Tekniker, privat sektor	129	10. Tjänsteman, mellannivå, offentlig sektor och polis	20
	14. Tjänsteman, mellannivå, offentlig sektor	12	11. Tjänsteman, mellannivå, privat sektor	55
	15. Tjänsteman, mellannivå, privat sektor	55	12. Klasslärare	79
	16. Klasslärare	79		
Lägre medelklass	17. Sjuk- och hälsoanställda	110	13. Sjuk- och hälsovårdsanställda	110
	18. Kontorsanställd, offentlig sektor	38	14. Kontorsanställd, offentlig sektor	38
	19. Kontorsanställd, privat sektor	48	15. Kontorsanställd, privat sektor	48
	20. Handelsanställd	57	16. Handelsanställd	57
	21. Bonde, fiskare	16	17. Bonde, fiskare	16
	22. Småföretagare	27	18. Småföretagare	27
	23. Handelsman	15	19. Handelsman	15
	24. Polis	8		
Högre arbetarklass (Kvalificerade arbetare)	25. Förman	15	20. Förman	15
	26. Kvalificerad arbetare inom produktion	150	21. Kvalificerad arbetare inom produktion	150
	27. Kvalificerad arbetare inom service	14		
Lägre arbetarklass (Okvalificerad arbetare)	28. Lantarbetare	8	22. Lantarbetare och Okvalificerad arbetare inom produktion	134
	29. Okvalificerad arbetare inom produktion	126	23. Okvalificerad arbetare inom service och kvalificerad arbetare inom service	115
	30. Okvalificerad arbetare inom service	101		
Bortfall	31. Övriga	51	24. Övriga	51
	32. Internt bortfall/ej förvärvsarbetande	105	25. Internt bortfall/ej förvärvsarbetande	105
	33. Externt bortfall/ej med i FoB-90	92	26. Externt bortfall/ej med i FoB-90	92
	Totalt	1 552	Totalt	1 552

Som framgår av tabell 1 är den ursprungliga 32-nivån för detaljerad och vissa grupperingar för små till storlek för att kunna användas i studien. Ambitionen är att vara så nära 32-nivån som möjligt för att kunna jämföra resultaten med andra regionala och nationella studier av gymnasieskolan som fält. 14-nivån var ett för trubbigt instrument eftersom skillnaden mellan offentlig och privat sektor inte framgår. I Västeråsmaterialet finns en sådan skillnad.

I analyserna kommer 26-nivån och den 5-gradiga nivån med social klass att användas.

Västmanlands län och Västerås i siffror 1998

Den svenska industrins vagga stod i Västmanland, vilket präglar näringslivet med stor andel av befolkningen yrkesverksam inom tillverkningsindustri och handel. Länet är till ytan litet och består av 11 kommuner.

Tabell 2: Kommunerna i Västmanlands län, fördelade på invånarantal⁵¹, befolkningstäthet och gymnasieskola 1998

Kommun	Antal invånare	Inv/km ²	Gymnasieskola
Arboga	14 070	43	Vasagymnasiet
Fagersta	12 773	47	Brinellskolan
Hallstahammar	15 407	90	Kantzowska gymnasiet
Heby	13 672	12	
Kungsör	8 178	40	Ulvesundsgymnasiet
Köping	25 219	42	Ullvigymnasiet
Norberg	6 182	15	
Sala	21 748	19	Kungsängsskolan Naturbruksgymnasiet
Skinnskatteberg	4 952	7	
Surahammar	10 679	31	Kantzowska gymnasiet
Västerås	124 780	131	ABB Industriegymnasium Carlforsska gymnasiet Hässlögymnasiet Naturbruksgymnasiet Rudbeckianska gymnasiet Västerås Waldorfskola Vårdgymnasiet
Hela länet	257 661	41	

Kommunikationerna i länet har förbättrats under 1990-talet och regionförstoring sker till följd av förbättrade pendlingsmöjligheter.

Arbetspendlingen ökar kraftigt till Västerås. 1998 inpendlade 10 331 och 6 364 utpendlade. Nettopendlingen till Västerås var alltså 3 967 personer.⁵²

Största arbetsgivare 1998⁵³ var Västerås stad med ca 10 800 anställda. Hälso- och sjukvården hade ca 3 000 medarbetare. ABB var den största industrin och hade ca 10 000 anställda.

⁵¹ Konsult-service.vasteras.se/statistik

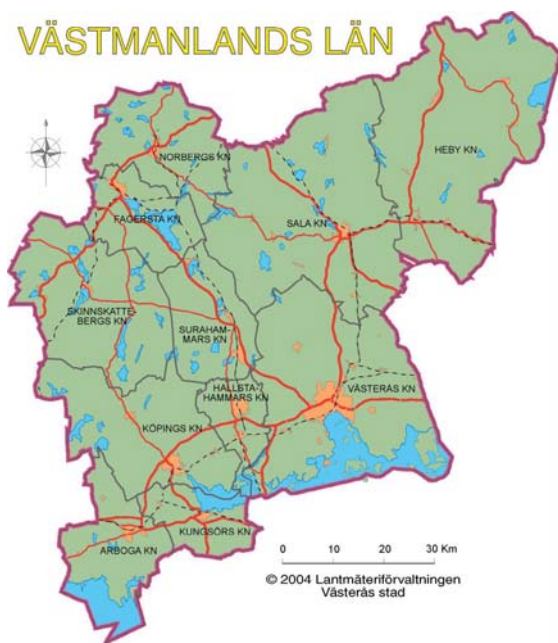
⁵² Västerås i siffror 2000

⁵³ Västerås i siffror 1998

Tabell 3: Arbetsstillfällena i Västerås 1998⁵⁴, näringsgren (SNI)

	Antal	%
Jord- och skogsbruk, fiske	501	0,9
Tillverkning och utvinning	13 321	22,6
Energiproduktion och vattenförsörjning	1 002	1,7
Bygghverksamhet	3 338	5,7
Handel och kommunikationer	10 310	17,5
Finansverksamhet och företagstjänster	8 885	15,1
Utbildning och forskning	3 857	6,6
Vård och omsorg	9 909	16,8
Personliga och kulturella tjänster	3 528	6
Offentlig verksamhet	2 306	3,9
Ej specificerad	1 895	3,2
Summa	58 852	100

Figur 1: Karta över Västmanlands län⁵⁵

1998 var Västerås landets 6:e största stad. Sedan 1998 har folkmängden ökat från 124 780 till 131 014 för år 2004⁵⁶. Befolkningsförändringen har tidigare berott på flyttningsöverskott främst från andra kommuner i länet men 2003 ser man att inflyttningen kommer främst från andra län. Västerås har den kraftigaste reella befolkningsökningen i landet efter Stockholm och Göteborg⁵⁷.

1998 var 10,7 %⁵⁸ av befolkningen i åldersgruppen 16-24 år.

Av de boende i kommunen var totalt 8 269⁵⁹ utländska medborgare, vilket motsvarar 6,6 % av befolkningen i Västerås.

Den vanligaste boendeformen⁶⁰ 1998 var lägenhet (49%), därefter flerbostadshus (31%) och småhus (18%).

⁵⁴ Västerås i siffror 2000

⁵⁵ Lantmäteriförvaltningen 2004, Västerås stad

⁵⁶ <http://www.vasteras.se>

⁵⁷ Stadsdirektör Monica Eriksson

⁵⁸ Västerås i siffror 2002

⁵⁹ Västerås i siffror 1999

⁶⁰ Västerås i siffror 1999

Tabell 4: Medelinkomst i tkr 1997⁶¹, Sammanräknad förvärvsinkomst, ålder 20 år-

	Västerås	Länet	Riket
Män	204,5	193,7	193,1
Kvinnor	131,7	127,7	131,6
Totalt	167,5	160,3	161,6

1998 gick totalt 4 254⁶² elever i gymnasieskolan i Västerås. Utbildningsnivån i Västerås i åldersgruppen 16-74 år följer representationen i riket.

Tabell 5: Utbildningsnivå 1998 i åldersgrupperna 16-74 år, Västerås respektive riket⁶³

Västerås	Antal	Procent	Riket	Antal	Procent
Förgymnasial utbildning kortare än 9 år	11 023	12,2	Förgymnasial utbildning kortare än 9 år	912 349	14,4
Förgymnasial utbildning, 9 (10) år	14 229	15,7	Förgymnasial utbildning, 9 (10) år	1 011 262	16,0
Gymnasial utbildning, högst 2 år	24 628	27,2	Gymnasial utbildning, högst 2 år	1 798 957	28,4
Gymnasial utbildning, 3 år	15 475	17,1	Gymnasial utbildning, 3 år	994 116	15,7
Eftergymnasial utbildning, mindre än 3 år	13 651	15,1	Eftergymnasial utbildning, mindre än 3 år	826 139	13,1
Eftergymnasial utbildning, 3 år eller mer	9 658	10,7	Eftergymnasial utbildning, 3 år eller mer	631 803	10,0
Forskarutbildning	409	0,5	Forskarutbildning	38 741	0,6
Uppgift om utbildningsnivå saknas	1 378	1,5	Uppgift om utbildningsnivå saknas	113 692	1,8
Totalt	90 451	100	Totalt	6 327 059	100

Intresset för högskolestudier bland gymnasie studerande skiftar mellan kommunerna. Västmanlands län ligger något under riksgenomsnittet för påbörjade högskolestudier inom 3 år efter gymnasieexamen men Västerås ligger över riksgenomsnittet för både män och kvinnor. 68,2% av kvinnorna i Kungsör valde dock att söka sig till en högskola, vilket kan jämföras med 48,1 % i riket.

Mälardalens högskola har under de senaste åren haft den snabbaste tillväxten⁶⁴ av antalet studerande i Sverige. Under en tioårsperiod har man nästan fyrdubblat antalet studerande. Mälardalens högskola har idag 15 000⁶⁵ studerande fördelade på campusorterna Eskilstuna och Västerås.

⁶¹ Västerås i siffror 2000

⁶² Västerås i siffror 1999

⁶³ Konsult och service/statistik

⁶⁴ Stadsdirektör Monica Ericson

⁶⁵ <http://www.mdh.se>

Tabell 6: Studerande vilka avslutade gymnasieutbildning läsåret 1999/2000 samt påbörjade högskolestudier inom 3 år⁶⁶, fördelade i % på kommun/region

Kommun/region	Män	Kvinnor	Santliga
Arboga	40,0	43,3	41,4
Fagersta	26,7	39,5	32,5
Hallstahammar	33,3	40,2	37,0
Heby	25,7	39,2	32,7
Kungsör	35,9	68,2	53,0
Köping	29,3	39,8	34,4
Norberg	22,6	38,7	30,6
Sala	21,6	46,2	34,2
Skinnskatteberg	35,7	42,9	40,0
Surahammar	12,7	35,7	22,7
Västerås	44,4	53,1	48,5
Västmanlands län	35,3	47,3	41,2
Riket	37,1	48,1	42,7

Dags att välja framtid

På uppdrag av Utbildningsnämndens stab i Västerås stad ges årligen ut informationsmaterialet ”Att välja. Gymnasieskolan i Västerås” till alla elever i årskurs 9 och deras föräldrar. ”Att välja. Gymnasieskolan i Västerås 97/98”⁶⁷ fick eleverna i undersökningspopulationen ta del av när de i grundskolan skulle välja sin gymnasieutbildning.

Ordföranden i Västerås Utbildningsnämnd Jan Hammer (s) skrev i välkomstbrevet ”Dags att välja framtid”:

Säkert känns det både osäkert och spännande att välja program till gymnasieskolan. Som 15-16-åring kan det vara svårt att ha en bestämd uppfattning om vilket gymnasieprogram som gagnar Din egen utveckling. Valet är också ett val mot en yrkesframtid. Du ska givetvis utgå från Dina egna förutsättningar, intressen och kunskaper, när Du ska förverkliga Dina drömmar och krav på framtiden. Men var också vaksam över samhällets allt snabbare förändringstakt. Nya varor och tjänster utvecklas ständigt, gamla yrken försvinner och gränser mellan yrkesroller suddas ut. Kunskapsamhällets krav på snabba förändringar ställer krav på Dig om ett livslångt lärande. Se därför till att skaffa Dig goda baskunskaper som Du senare i livet kan bygga vidare på. Hur framtidens arbetsmarknad ser ut kan vara svårt att bedöma. Ett tips är att Sverige behöver fler ungdomar inom de naturvetenskapliga och tekniska områdena. Satsa också på språkkunskaper. Det blir en tillgång för dig, inte bara i yrkeslivet utan också i Ditt sociala liv vid sidan om. Vi hoppas att denna

⁶⁶ http://www.regionfakta.com/vastmanland/Kapitel_07/k03_1900.htm

⁶⁷ Broschyren är på 58 sidor och innehåller välkomstbrev, allmän information om gymnasieskolan, liten ordlista, betygssystemet, ansökan och intagning, studieekonomi, programöversikt för utbildningarna i Västerås, de nationella programmen individuella program, specialutformade program, efter gymnasieskolan, öppet hus, information om gymnasieskolorna ”Carlforsska gymnasiet”, ”Hässlögymnasiet”, ”Rudbeckianska gymnasiet”, ”Wenströmska gymnasiet”, ”Vårdgymnasiet”, ”Västmanlands Naturbruksgymnasium”, ”ABB Industrigymnasium” samt ”Västerås Waldorfskola”.

informationsbroschyr om gymnasieskolans program ska ge Dig och dina föräldrar den information Ni behöver för ett klokt val. Ta god tid på Dig och sök information från olika håll.⁶⁸

Utbildningsnämndens ordförande uppmanar alltså elever och föräldrar att göra ett aktivt, strategiskt val av utbildning. Texten innehåller flera värdeladdade ord. Gymnasieutbildningen ses som ett ”klokt val” där eleven och föräldrar tänkt på vad som ”gagnar” elevens ”egen utveckling” och ”val mot en yrkesframtid”. Att valet av gymnasieutbildning handlar om mer än val av en gymnasieutbildning betonas med orden: ”När Du ska förverkliga dina drömmar och krav på framtiden”. I inledningen av välkomstbrevet möts eleven av uppgiften att det kan vara svårt att ha en egen bestämd uppfattning som 15-16 åring, lite senare att det är svårt för eleven att sja om ett samhälle i snabb förändring men Utbildningsnämndens ordförande rekommenderar i första hand ”naturvetenskapliga och tekniska områdena”, i andra hand språk om inte annat så för att berika fritiden. Informationen vänder sig även till elever med planer på studieförberedande program: ”skaffa Dig goda baskunskaper som Du senare i livet kan bygga vidare på.”

Gymnasieskolorna i Västerås

1998 fanns det fyra kommunala gymnasieskolor och två gymnasiala friskolor belägna i Västerås. I landstingets regi drevs Vårdgymnasiet i Västerås.

Tabell 7: Gymnasieskolorna i Västerås och deras programutbud⁶⁹ 1998

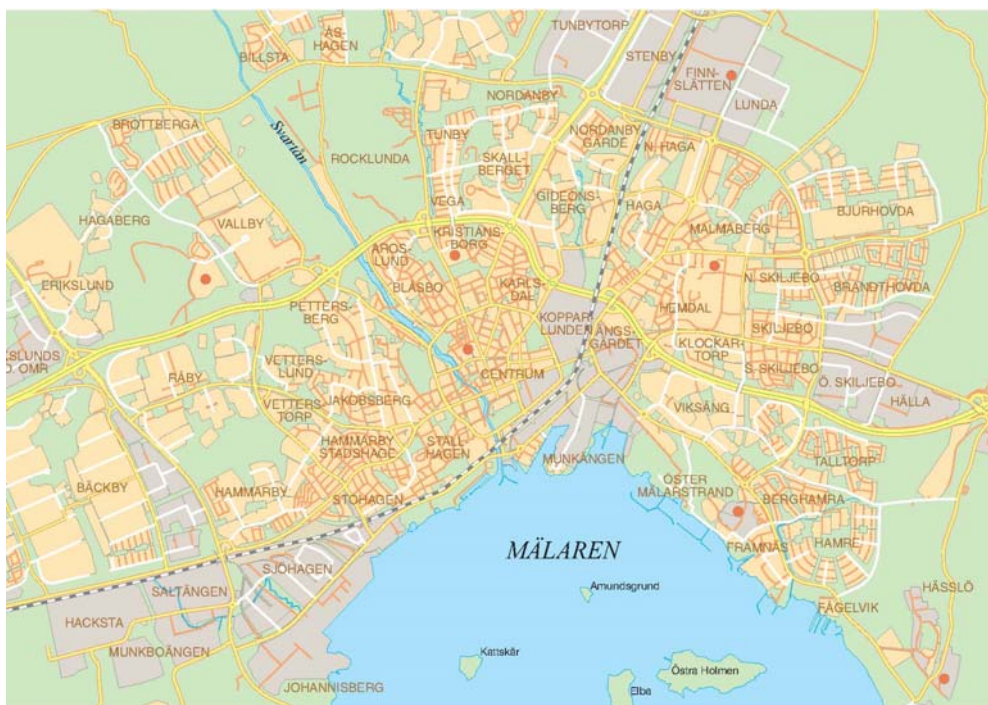
Skola	Program
ABB Industriegymnasium	SM (Industri tekniskt program)
Carlforsska gymnasiet	BF, ESDT, ESMU, HP, Hv, SPEK, SPSA, SP-före, SM (Europa)
Hässlögymnasiet	FP-flp, FPFU, FPRP, NV-fltek, NV-trfly
Rudbeckianska gymnasiet	ESKF, NVNA, SM (SP/NV), SPHU, SPSA, IV
Vårdgymnasiet	OPOM
Västerås Waldorfskola	SM (Waldorfgymnasium)
Wenströmska gymnasiet	BPHB, BPML, ENVV, FPRP, HRHO, HRRE, IV, LPBK, LPKC, MPPIR, MPTR, NVNA, NVTE, SM (Teknikprogrammet), SMNV (Turism, media el IT), SMSP (Turism, media el IT), SPSA

⁶⁸ Att välja. Gymnasieskolan i Västerås 1997/98

⁶⁹ Se Appendix för förklaring till programförkortningar

Gymnasieskolorna har olika ursprung, ålder, inriktning, geografiskt läge och storlek. I det följande presenteras en kortfattad beskrivning av gymnasieskolorna fram till undersökningsåret 1998. Gymnasieskolornas placering framgår av Figur 2.

Figur 2: Karta över gymnasieskolornas geografiska läge i Västerås 1998⁷⁰

Carlförsska gymnasiet

1953-1962 var Carlförsska gymnasiet ett 2-årigt handelsgymnasium. Skolan ligger centralt belägen⁷¹ intill Mälardalens högskola och Komvux. 1998 studerade 918 elever⁷² på Carlförsska. Carlförsska gymnasiet har genomgått både inre och yttre förändringar. Av besparingsmässiga skäl ville socialdemokratiska politiker lägga ned skolan 1998. Efter proteststormar fick dock skolan leva vidare men i en mindre kostym. Barn- och fritidsprogrammet flyttades till Rudbeckianska gymnasiet för att förändra skolornas olika rekryteringsunderlag. Wenströmska gymnasiet fick ta emot fler elever till samhällsvetenskapsprogrammet. För språktintresserade elever med intresse för europeisk politik och ekonomi har skolan sedan 1992 erbjudit det specialutformade europaprogrammet.

Hässlögymnasiet

Hässlögymnasiet invigdes 1978. Skolan ligger 6 km sydost om centrum vid Västerås Flygplats⁷³. Skolan är ett flyg- och transporttekniskt centrum. 1998 läste totalt 405 elever på skolan varav 338

⁷⁰ Lantmäteriförvaltningen 2004, Västerås stad

⁷¹ Stadsdelen Kristiansborg

⁷² 1998-10-15, Gymnasieskolornas databas Extens

⁷³ Stadsdelen Hässlö

kom från andra skolkommuner än Västerås⁷⁴. Studieår 1 är fordonsprogrammet på Wenströmska gymnasiet. Från studieår två kan elever på fordonsprogrammet söka till Hässlögymnasiets flygteknik-, transport- samt flygplatsgrenar. Hässlögymnasiet har Sveriges enda utbildning för flygplatspersonal. Skolan har även naturvetenskapsprogrammet med de lokala inriktningarna trafikflygare⁷⁵ och flygteknik. Till dessa två grenar är det riksintag och eleverna söker på betygen från första studieåret i gymnasiet.

Rudbeckianska gymnasiet

Rudbeckianska gymnasiet är Sveriges första gymnasium. Skolan grundades 1623 och ligger centralt⁷⁶ bredvid Domkyrkan och Stadsbiblioteket. 1998 läste totalt 1 336 elever⁷⁷ på skolan. 45 elever kom från andra kommuner.

1998 utökades skolans program med barn- och fritidsprogrammet samt med det första studieåret gemensam SP-NV ingång. Skolan bedrev undervisning på det individuella programmet med grenen introduktionskurs för invandrare. Skolan hade tillsammans med Wenströmska gymnasiet arbetat fram det specialutformade och högskoleförberedande tvärvetenskapliga programmet, vilket samarbetade med Mälardalens högskola och det lokala näringslivet. Beroende på elevernas val till åk 2 blev eleverna behöriga till samhällsvetenskapliga eller naturvetenskapliga högskoleutbildningar. På det tvärvetenskapliga programmet fick varje elev under studietiden disponera en bärbar dator. Undervisningen bedrevs på Carlforsska, Rudbeckianska samt Wenströmska gymnasiet varför eleverna fick förflytta sig mellan skolorna.

Från Zimmermanska till Wenströmska gymnasiet

Wenströmska gymnasiet är uppkallat efter ingenjören och uppfinnaren Jonas Wenström⁷⁸. Med ASEAs expansion blev den tekniska skolutbildningen stark i Västerås. 1919 invigdes den nybyggda centralt belägna Zimmermanska skolan⁷⁹ där undervisning skedde för blivande ingenjörer. Med ökade elevströmmar räckte inte lokalerna till. 1975 beslutades att en ny skola skulle byggas och där skulle olika inriktningar mötas.

Läsåret 1983/1984 invigdes Wenströmska gymnasiet beläget ca 3 km väster om centrum⁸⁰. Skolan var då en av landets största. 1998 studerade 1 609 elever på Wenströmskas gymnasieskola samt 82 elever på gymnasiesärskolan⁸¹. Det individuella programmet låg under Wenströmska men utbildningen bedrevs på Ånghammargatan⁸². 1998 studerade 143 elever på IV Ånghammargatan, 5 elever kom från andra kommuner.⁸³

Skolan fick motta mycket negativ kritik av politiker, elever, föräldrar och lärare. För att belysa detta redovisas nedan utdrag från Wenströmskas hemsida: ”Dagens Wenströmska är en mycket

---

⁷⁴ 1998-10-15, Gymnasieskolornas databas Extens

⁷⁵ Heter Flygförarutbildning från och med 2004

⁷⁶ Stadsdelen Centrum

⁷⁷ 1998-10-15, Gymnasieskolornas databas Extens

⁷⁸ Jonas Wenström (1855-1893). Wenström anses varit upphovsman till att Elektriska Aktiebolaget i Stockholm grundades 1883. Företaget fick i uppdrag att i Västerås installera elektriskt ljus i Domkyrkan och anordna elektriskt kraftöverföring till Västerås Mekaniska Verkstad. 1890-91 bildades ASEA, Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget, i Västerås.

⁷⁹ Byggnaden finns fortfarande kvar men används idag i huvudsak av Kulturskolan samt till hemspråkundervisning.

⁸⁰ Stadsdelen Vallby

⁸¹ 1998-10-15, Gymnasieskolornas databas Extens

⁸² I stadsdelen Bäckby

⁸³ Extens, 1998-10-15

annorlunda skola jämfört med den som invigdes med pompa och ståt för nu nästan 20 år sedan.”⁸⁴. Man betonar: ”**Inte bara plugg** ... Att gå i skolan handlar inte enbart om studier. Skolan är också en mötesplats där andra aktiviteter utövas än sådana som är direkt kopplade till skolans kärnfunktioner.” Därefter följer en uppräkningslista: ”Många föreningar/sektioner, en aktiv elevkår, ett nybildat elevråd, ett välbesökt gym, en stor idrottshall (med klättervägg), ett välfyllt bibliotek, en cafeteria, eget kök i elevmatsalen, restaurangen ”Jonas Wenström”... exemplen är många när det gäller sådant som kan bidra till en god arbetsmiljö för elever och medarbetare.” Man kopplar fritidsaktiviteter till god arbetsmiljö för både elever och medarbetare. Personalen omnämns oftast på hemsidan som ”medarbetare”, en gång nämns lärarna och då i ett sammanhang där man talar om den formella behörigheten. Man avslutar presentationen med orden: ”De allra flesta som vistas vid vår skola anser att Wenströmska gymnasiet är en mycket bra skola. Att vi i geografisk mening ligger en bit från centrum betyder inte att vi befinner oss vid sidan av i fråga om användning av modern informationsteknologi eller i utkanten när det gäller kompetens och utvecklingsambitioner. De som har god insikt i Wenströmska gymnasiets verksamhet menar att förhållandena är de rakt motsatta-datortåtheten är mycket god jämfört med andra gymnasieskolor, nya undervisningsmetoder prövas, fortbildningsbehovet är väl tillgodosett och, kanske viktigast, den formella behörigheten bland lärarna ligger på en mycket hög nivå.”⁸⁵ Wenströmska gymnasiet är mycket medveten om det ”negativa” geografiska läget och understryker att man har kompenserat med modernare pedagogik, fler datorer och stor andel behöriga lärare, vilka får bra fortbildning.

Landstingets vårdgymnasium

Landstingets vårdgymnasium låg 1998⁸⁶ bredvid Centrallasarettet⁸⁷ i Västerås. Läsåret 2002-2003 flyttades utbildningen på omvårdnadsprogrammet till Carlforsska gymnasiet.

Individuella program

1998 inordnades det individuella programmet under Wenströmska men eleverna var i andra lokaler på Ånghammargatan⁸⁸. Rudbeckianska gymnasiet ger introduktionskurs för invandrade elever, sk IVIK-undervisning.

ABB Industrigymnasium

Friskolan ABB Industrigymnasium startade 1994. Dåvarande koncernchefen för ABB ansåg att företaget borde ta ”initiativ för att öka intresset för teknik och naturvetenskap hos ungdomar”⁸⁹. Man skapade ett specialutformat industritekniskt program med breddning i företagsekonomi och kunskaper att driva ett eget företag samt med utökade språkstudier. ABB-eleverna läser även E-kursen i matematik. Undervisningen bedrivs i längre pass och kursvis. 1998 innehöll utbildningen 2 870 poäng. Varje elev har en egen arbetsplats samt sammanhållna arbetsdagar. Eleverna erbjuds sommarjobb på ABB samt praktik inom företaget. Mellan årskurs 2 och 3 erbjuds eleverna att göra utlandspraktik i fyra veckor på ABB-företag. Vistelsen räknas som en kurs i engelska. Skolan är belägen mitt bland ABB-bolagen⁹⁰. Eleverna arbetar i basgrupper och får stödjande faddrar från företaget. Skolan hade drygt 150 elever. Varje elev har en egen dator. ABB Industrigymnasium finns även i Ludvika. Målet för industrigymnasiet är ”att erbjuda en utbildning som både är yrkes- och studieförberedande- och att verkligen lyckas med det i högre grad än vad som är vanligt.”⁹¹

---

⁸⁴ <http://www.vasteras.se/wenstrom/informat/omwen.htm>

⁸⁵ <http://www.vasteras.se/wenstrom/informat>

⁸⁶ Läsåret 2002-2003 flyttades omvårdnadsprogrammet till Carlforsska gymnasiet.

⁸⁷ Stadsdelen Hemdal

⁸⁸ Stadsdelen Bäckby

⁸⁹ Se <http://www.skolutveckling.se/skolarb/utbildning/special-abb.html>

⁹⁰ Stadsdelen Finnslätten

⁹¹ Se <http://www.skolutveckling.se/skolarb/utbildning/special-abb.html>

Företaget önskar gärna att eleverna läser vidare på universitet eller högskola för att sedan söka sig till ABB. Ca en tredjedel av eleverna påbörjar högre studier direkt efter utbildningen. Ca 25-30% av eleverna går direkt till arbeten på ABB.⁹²

Västerås Waldorfskola

Västerås Waldorfskola ligger i stadsdelen Öster Mälarstrand ca 3 km från centrum. Man har ett specialutformat program, Waldorfgymnasium, med inriktning mot naturvetenskapliga och humanistiska ämnen förenat med konst och hantverk.

Undersökningspopulationen

Tabell 8: Undersökningspopulationen fördelad på antal elever samt andel i % av det totala elevantalet i studien

Skola	Program/gren	n	% kol
ABB Industrigymnasium	SM	50	3
	ESDT	25	2
Carlforska gymnasiet	ESMU	29	2
	HP	62	4
	HV	27	2
	SM	14	1
	SP-före	25	2
	SPEK	54	3
	SPSA	12	1
	FP-flp	17	1
Hässlögymnasiet	FPFU	91	6
	FPRP	1	0
	FPTS	35	2
	NV-fltek	27	2
	NV-trfly	28	2
	BF	56	4
	ESKF	32	2
Rudbeckianska gymnasiet	NVNA	123	8
	SM	63	4
	SPHU	9	1
	SPSA	145	9
	OPOM	45	3
Vårdgymnasiet	SM	11	1
Wenströmska gymnasiet	BPHB	15	1
	BPML	7	0
	ENVV	11	1
	FPRP	23	1
	HRHO	12	1
	HRRE	47	3
	IV	35	2
	LPBK	13	1
	LPKC	11	1
	MPIR	59	4
	MPTR	8	1
	NVNA	53	3
	NVTE	55	4
	SM	71	5
	SMNV	27	2
	SMSP	31	2
	SPSA	93	6
Total		1 552	100

⁹² Se <http://www.skolutveckling.se/skolarb/utbildning/special-abb.html>

Västmanlands kommuner – en fältbeskrivning av elevströmmar

Västmanlands kommuner finns både i Örebro län och i Västmanlands län. Totalt handlar det om 15 kommuner, varav 5 är i Örebro län⁹³ och 10 i Västmanlands län⁹⁴. När man studerar vilken skolkommun Västeråseleven tillhörde på grundskolan finner vi att 8 kommuner är med i undersökningsmaterialet. Kungsör, Norberg, Surahammar och Tärna saknas helt i åk 2 på gymnasieskola i Västerås. Enstaka elever från Örebro och Lindesberg sökte sig till Västerås. Eleven läser i första hand i sin hemkommun om gymnasieutbildningen finns där annars finns samverkansavtal mellan kommunerna. Länets kommuner hade läsåret 1995-1996 ett treårigt samverkansavtal med ”prisläpp” per studieplats⁹⁵.

Tabell 9: Elever i Västmanlands grundskolekommuner 1997 fördelade på typ av grundskola samt val av nationellt program eller lokal gren på gymnasiet

	Kommunal grundskola	Fristående grundskola	Ej grundskola	Totalt antal	Nationellt program	Lokal gren	Totalt antal
Arboga	2			2	1	1	2
Fagersta	5			5	5		5
Hallstahammar	15	1		16	16		16
Köping	8			8	7	1	8
Lindesberg	1			1		1	1
Sala	16			16	12	4	16
Västerås	1 162	146	22	1 330	1 242	88	1 330
Örebro	1			1	1		1
Övriga	158	7	9	173	113	60	173
Totalt	1 367	154	31	1 552	1 397	155	1 552

På grund av små elevantal är det vanskligt att dra slutsatser om hur elevströmmarna till Västeråsskolorna går. Endast Sala skiljer sig något åt från övriga kommuner i Västmanland. Salaeleverna har något större intresse för lokala program i Västerås än andra av Västmanlands kommuner. Ett visst intresse märks för Västerås lokala grenar även från Stockholmsregionen vilken ingår i Övriga.

Västerås kommun dominerar i antal elever samt antal som gått i friskola på grundskolan. I Västerås gick 146 elever på friskola i grundskolan. 140 av dessa gick på Fryxellska skolan.⁹⁶

De flesta elever valde alltså att studera inom den egna kommunen på ett nationellt program. Elevströmmen från Örebro län var mycket svag.

⁹³ Hällefors, Nora, Ljusnarsberg, Lindesberg och Örebro.

⁹⁴ Köping, Arboga, Kungsör, Norberg, Fagersta, Surahammar, Hallstahammar, Sala, Tärna och Västerås.

⁹⁵ Samverkansavtal, Gymnasieintagningen, proAros

⁹⁶ Grundskola år 4-9 med inriktningarna: musik, dans och närområdes klass med dataprofil. Inträdesprov görs till musik- och dansinriktningen.

Vart elever från andra skolkommuner sökte sig

Det skiljer mycket skolorna emellan beträffande antalet elever som kommer från andra skolkommuner. Friskolorna har minst tillströmning utifrån.

ABB erhöll en elev utifrån, Waldorf ingen som ej är skriven i Västerås 1997. 48 elever kommer från annan grundskolekommun i Västmanland, varav 33 valde Hässlö. 173 elever av Hässlös 199 kom från övriga delar av landet. Mest efterfrågat är FPFU. Av de 91 utbildningsplatserna hade Västeråseleverna 7. På riksintagsutbildningarna Trafikflygargren kom 2 elever av 28 från Västerås och på flygteknikergrenen 1 av 27. Rudbeckianska gymnasiet, som till största delen har studieförberedande program, fick ett tillskott av 9 elever från andra kommuner, varav en elev valt BF. Vårdgymnasiet dominerades av Västeråselever med 41 av 45 utbildningsplatser. Wenströmska gymnasiet hade många yrkesförberedande utbildningar men inte större strömmar av elever från andra skolkommuner än enstaka platser. De fick ett tillskott av 28 elever vilket ska ställas i proportion till de 571 eleverna totalt i årskurs 2. Det enda program som utmärker sig på We är IV. Av dess totalt 35 platser kom 13 från annan skolkommun än Västerås. Carlforsska gymnasiet hade också liten tillströmning utifrån. Av skolans 248 platser kom fem elever från annan kommun. Inte någon av dessa valde det specialutformade europaprogrammet.

Rekrytering av gymnasieelever

Ingen av friskolorna ABB och Waldorf hade någon elev som inte gått i grundskolan. 94 % av ABB- eleverna hade gått i kommunal grundskola, vilket kan jämföras med genomsnittet i Västeråsmaterialet på 88 %. 45 % av Waldorfeleverna hade gått i kommunal grundskola.

10 %, eller 154 elever, av undersökningspopulationen hade gått i fristående grundskola 1997. 46 %, (71 elever) av dessa elever som gått i friskola sökte sig till Rudbeckianska gymnasiet, 24 % (37 elever) till Wenströmska, 21 % (33 elever) till Carlforsska, 4 % (6 elever) till Waldorf, 2 % (3 elever) till ABB och 1 % (2 elever) till Vårdgymnasiet. 42%, (13 stycken), av de elever som ej har gått i grundskola sökte sig till Wenströmska gymnasiet.

Tabell 10: Förhållandet mellan grundskoletyp 1997 och val av gymnasieskola 1998

	ABB Industrigymnasium			Carlforsska gymnasiet			Häslögymnasiet			Vårdgymnasiet			Rudbeckianska gymnasiet			Wenströmska gymnasiet			Västerås Waldorfskola			Total		
	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad	n	%kol	% rad
Kommunal grundskola	47	94	3	215	87	16	189	95	14	39	87	3	351	82	26	521	91	38	5	45	0	1367	88	100
Fristående grundskola	3	6	2	33	13	21	2	1	1	2	4	1	71	17	46	37	6	24	6	55	4	154	10	100
Ingen grundskola							8	4	26	4	9	13	6	1	19	13	2	42				31	2	100
Total	50	100	3	248	100	16	199	100	13	45	100	3	428	100	28	571	100	37	11	100	1	1552	100	100

Tabell 11: Förteckning över de mest populära gymnasieutbildningarna för elever från kommunal respektive fristående grundskola

Kommunal grundskola				Fristående grundskola			
	n	%rad	% kol		n	%rad	% kol
Total	1367	88	100	Total	154	10	100
ru SPSA	124	86	9	ru NVNA	33	27	21
ru NVNA	88	72	6	ru SPSA	19	13	12
hä FPFU	87	96	6	ru SM	15	24	10
we SPSA	80	86	6	we SPSA	12	13	8
we SM	68	96	5	ca ESMU	11	38	7
ca HP	62	100	5	ca ESDT	7	28	5
ru BF	54	96	4	ca SPEK	6	11	4
we MPIR	52	88	4	walSM	6	55	4
we NVTE	50	91	4	we MPIR	6	10	4
ca SPEK	48	89	4	we NVNA	5	9	3
ru SM	48	76	4	we NVTE	5	9	3
abbSM	47	94	3	ca SPSA	4	33	3
we NVNA	47	89	3	we IV	4	11	3
we HRRE	44	94	3	abbSM	3	6	2
vd OPOM	39	87	3	ca SM	2	14	1
hä FPTS	34	97	2	ca SP-före	2	8	1
ru ESKF	30	94	2	hä NV-trfly	2	7	1
we SMSP	29	94	2	ru ESKF	2	6	1
we IV	27	77	2	ru SPHU	2	22	1
we SMNV	27	100	2	vd OPOM	2	4	1
ca HV	26	96	2	we HRRE	2	4	1
hä NV-fltek	26	96	2	we SMSP	2	6	1
hä NV-trfly	25	89	2	ca HV	1	4	1
ca SP-före	23	92	2	we BPML	1	14	1
we FPRP	21	91	2				
ca ESDT	18	72	1				
ca ESMU	18	62	1				
hä FP-flp	16	94	1				
we BPHB	15	100	1				
we LPBK	13	100	1				
ca SM	12	86	1				
we HRHO	12	100	1				
we ENVV	11	100	1				
we LPKC	11	100	1				
ca SPSA	8	67	1				
we MPTR	8	100	1				
ru SPHU	7	78	1				
we BPML	6	86	0				
walSM	5	45	0				
hä FPRP	1	100	0				

Betygens roll för valet av gymnasieutbildning

I Västerås var det endast till ABB:s Industrigymnasium som eleverna konsekvent togs in på betyg. Vad skiljer ABB:s elever från det ”betygslösa” Waldorf? Får man elevgrupper med ett visst förhållningssätt till betyg? Eftersom Waldorf är litet, 11 elever, går det inte att bara studera den polariteten. Intresset får istället läggas på om det fanns andra skolor än ABB som lockar elever med högt betyg. Vad har dessa gemensamt respektive vad skiljer dem åt?

Tabell 12: Förhållandet mellan grundskolans medelbetyg och val av gymnasieskola

	Ej Medelbetyg		Medelbetyg <2,5		Medelbetyg 2,5-2,9		Medelbetyg 3,0-3,4		Medelbetyg 3,5-3,9		Medelbetyg 4,0-4,4		Medelbetyg 4,5-5,0		Externt bortfall		Total	
	n	% rad	n	% rad	n	% rad	n	% rad	n	% rad	n	% rad	n	% rad	n	% rad	n	% rad
Abb Industrigymnasium									1	2	26	52	23	46			50	100
Carlforsska gymnasiet			32	13	63	25	76	31	57	23	16	6	4	2			248	100
Hässlö- gymnasiet	2	1	34	17	58	29	44	22	28	14	17	9	8	4	8	4	199	100
Vårdgymnasiet			13	29	18	40	6	13	4	9					4	9	45	100
Rudbeckianska gymnasiet	1	0	22	5	43	10	98	23	142	33	98	23	18	4	6	1	428	100
Wenströmska gymnasiet	7	1	92	16	124	22	161	28	129	23	36	6	6	1	16	3	571	100
Västerås Waldorfskola	6	55	1	9	1	9	1	9	2	18							11	100
Total	16	1	194	13	307	20	386	25	363	23	193	12	59	4	34	2	1 552	100

Vilka skolor som elever med de högsta betygen väljer

Betygsintervall 4,5-5,0

Som framgår av tabell 12 får man skolor med helt olika karaktär vid en betygsintagning som sorteringsgrund. 46 % av ABB:s elever hade 4.5-5 i medelbetyg från grundskolan. Totalt hade 4 % av Västeråsungdomarna det betygsintervallet. Just 4 % återfinns på Rudbeckianska gymnasiet och Hässlögymnasiet. Carlforsska hade 2 %, Wenströmska 1%. Ingen på Vårdgymnasiet eller Waldorf hade betyg i det högsta intervallet. Ingen elev på ABB hade lägre medelbetyg än 3,5-3,9 i genomsnitt. Ingen elev på Vårdgymnasiet eller Waldorf hade högre betyg än 3,9.

Polariteterna framträder kanske än mer när man ser att: 98 % av ABB:s elever hade medelbetyget 4,0-5,0. 56 % av Carlforsskas elever hade medelbetyget 2,5-3,4. 13 % av Vårdskolans elever hade medelbetyg under 2,5. 51 % av Hässlös elever hade medelbetyget 2,5-3,4. 69 % av Vårdskolans hade medelbetyg under 2,5. 79 % av Rudbecks elever hade medelbetyget 3,5-4,4. 73 % av Wenströmskas elever hade medelbetyget 2,5-3,9 och 55 % av Waldorfs elever saknade betyg. Om högt betyg vore det enda kriteriet på en attraktiv skola skulle de andra skolorna än ABB Industrigymnasium vara helt utan konkurrenskraft.

Utbildningar som elever med de högsta betygen väljer

ABB har begränsat antalet utbildningsplatser till 50 per årskurs, vilket 1998 motsvarade 3 % av det totala elevantalet i kommunen. Det är anmärkningsvärt är att elever med de absolut högsta betygen⁹⁷ huvudsakligen väljer annan inriktning än naturvetenskapligt program med naturinriktning. Mer än en tredjedel av eleverna ur det högsta betygsintervallet väljer dessutom en friskola. Detta skiljer sig från riket i övrigt. I SOU 2000:39 står det: ”Den viktigaste skillnaden mellan den betygmässiga och den sociala eliten är att den senare favoriserar friskolor.”⁹⁸

Tabell 13: Elevens medelbetyg från grundskolan fördelade i %- rad per gymnasieskola och program

Ej medelbetyg	Medelbetyg <2,5	Medelbetyg 2,5-2,9	Medelbetyg 3,0-3,4	Medelbetyg 3,5-3,9	Medelbetyg 4,0-4,4	Medelbetyg 4,5-5,0	Externt bortfall	Total
abbSM				2,0	52,0	46,0		100,0
hä NV-trfly	7,1			21,4	42,9	25,0	3,6	100,0
ru NVNA	0,8		8,9	38,2	39,0	10,6	1,6	100,0
we NVNA		1,9	11,3	43,4	30,2	9,4	1,9	100,0
ca ESDT		4,0	36,0	24,0	8,0	8,0		100,0
ru SM			3,2	54,0	34,9	7,9		100,0
ca SM			21,4	57,1	14,3	7,1		100,0
hä NV-fttek			25,9	55,6	11,1	3,7	3,7	100,0
we SMNV			11,1	33,3	37,0	14,8	3,7	100,0
ca ESMU		3,4	20,7	48,3	10,3	13,8	3,4	100,0
ca HP		33,9	40,3	24,2	1,6			100,0
ca HV		7,4	14,8	37,0	37,0	3,7		100,0
ca SP-före		4,0	20,0	36,0	36,0	4,0		100,0
ca SPEK		9,3	25,9	24,1	31,5	9,3		100,0
ca SPSA		8,3	33,3	25	25,0	8,3		100,0
hä FP-flp		35,3	41,2	17,6			5,9	100,0
hä FPFU		16,5	37,4	31,9	7,7	2,2	4,4	100,0
hä FPRP		100,0						100,0
hä FPTS		34,3	48,6	14,3			2,9	100,0
ru BF		32,1	35,7	21,4	7,1		3,6	100,0
ru ESKF		3,1	9,4	37,5	31,3	18,8		100,0
ru SPHU			22,2	44,4	22,2	11,1		100,0
ru SPSA		2,1	11,7	39,3	31,0	14,5	1,4	100,0
vd OPOM		28,9	40,0	13,3	8,9		8,9	100,0
walSM	54,5	9,1	9,1	9,1	18,2			100,0
we BPHB		60	6,7	33,3				100,0
we BPML	14,3	28,6	57,1					100,0
we ENVV		54,5	18,2	18,2	9,1			100,0
we FPRP		47,8	21,7	21,7			8,7	100,0
we HRHO		8,3	33,3	41,7	16,7			100,0
we HRRE	4,3	4,3	29,8	31,9	27,7		2,1	100,0
we IV	5,7	51,4	11,4	11,4			20,0	100,0
we LPBK		46,2	38,5	7,7	7,7			100,0
we LPKC		54,5	36,4	9,1				100,0
we MPIR	3,4	13,6	27,1	35,6	16,9	1,7	1,7	100,0
we MPTR			50,0	37,5	12,5			100,0
we NVTE			9,1	25,5	49,1	16,4		100,0
we SM		19,7	39,4	25,4	11,3		4,2	100,0
we SMSP		6,5	16,1	45,2	29,0	3,2		100,0
we SPSA		6,5	20,4	40,9	25,8	5,4	1,1	100,0
Total	1,0	12,5	19,8	24,9	23,4	12,4	3,8	100,0

Betygsintervallet 4,5-5,0

⁹⁷ För fler tabeller angående betyg och val av utbildning, se Appendix

⁹⁸ SOU 2000:39, p 109

3,8 % av eleverna alla elever i undersökningsgruppen hade 4,5 eller mer. I betygsintervallet 4,5-5 märks det största intresset för de naturvetenskapliga utbildningarna, därefter estetiskt med dansinriktning på Carlforsska. Ingen på det studieförberedande samhällsvetenskapliga programmet hade 4,5 eller mer i betyg. Inte heller några yrkesförberedande program återfinns i denna kolumn. Hos ABB hade 46% av eleverna 4,5 eller mer. 25 % hade det högsta betygsintervallet på den riksrekryterande trafikflygarutbildningen där eleverna söker in på betyg från årskurs 1. 11 % av eleverna på ru NVNA hade 4,5 eller mer. WeNVNA ligger här nära Rudbeck med 9 % av sina elever i det högsta betygsintervallet. Ingen av eleverna på weNVTE hade mer än 4,4.

Betygsintervallen 4,0-4,5 samt 3,5-3,9

I betygsintervallet 4,0-4,5 märks en dominans av Rudbeckianska gymnasiet både på NV och på SP. Wenströmskas motsvarande utbildningar hade färre elever med det betygsintervallet. Eftersom antalet platser är få till attraktiva Frisörutbildningen användes två betygsprinciper vid tillsättningen av sökande. Den ena gruppen sökte endast på avgångsbetyg från grundskolan, den andra rangordnades efter förstahandsval och/eller verksamhet. 37 % av de eleverna hade 3,5-3,9 i medelbetyg, vilket motsvarade ruNVNA med 38 % i samma betygsintervall. De studieförberedande programmen var huvudalternativ i båda intervallen, några få elever med höga betyg valde dock estetiskt program inriktning dans eller musik. Rudbecks ESKF hade ingen elev med mer än 4,4 i medelbetyg från grundskolan.

Utbildningar som elever med de lägsta betygen väljer

Betygsintervallet mindre än 2,5

På weIV program fanns det 35 elever inskrivna i åk 2. Av dem hade 51 % av eleverna mindre än 2,5 i medelbetyg från grundskolan. De hade dock inte lägst betyg som grupp. 55 % av eleverna i weLPKC, 55 % av eleverna i weENVV samt 60 % av eleverna i WeBPHB hade mindre än 2,5 i medelbetyg från grundskolan. När man går in och studerar svenskbetygen i databasen finner man att högsta betyget på PBHB var 3,0 vilket 40 % hade. På ENVV var 3,0 också det högsta men bara 18 % nådde upp till den nivån. På LPKC var också 3,0 det högsta men där hade bara 9 % erhållit det betyget. På IV fanns även betyget 4 bland 6 % av eleverna. Betygsläget i matematik och engelska var som det i svenska.

De högre betygen och elevernas sociala skikt

Att komma från lägre social klass och erhålla högt medelbetyg är generellt ganska ovanligt. I riket är sannolikheten tre gånger större för en flicka från högre klass än lägre arbetarklass att nå ett medelbetyg på minst 4,0. För en son till en utbildad arbetare är sannolikheten ungefär en på tjugo att nå medelbetyg över 4,0.⁹⁹ I riket har drygt 1/3 av flickorna och 1/4 av pojkarna från de högsta sociala skikten ett medelbetyg på 4,0 eller högre.¹⁰⁰

Förhållandena i Västeråsmaterialet är likartade men andelen elever med medelbetyg 4,0 eller högre är hos barn från högre klass än större. 36.6% av flickor från högre klass har medelbetyget 4,0 eller högre och 31 % av pojkarna. I Västerås är det 4 gånger större sannolikhet att pojkar från högre klass än från lägre arbetarklass erhåller betyg över 4,0. För flickorna är motsvarande sannolikhet drygt 5 gånger. Det är något vanligare bland medelklassens flickor än pojkar att få betyg i betygsintervallet 4,0 –5,0.

Bland pojkar som har sitt ursprung i lägre arbetarklass har fler genomsnittsbetyg över 3,4 än flickorna. 7 % av flickorna från lägre arbetarklass har betyg över 4,0-4,5 vilket kan jämföras med 25,8 % hos flickorna från högre klass. En flicka från lägre arbetarklass är alltså mer än 5 gånger så vanligare i intervallet mot en från högre arbetarklass. 7,5 % av pojkarna i lägre arbetarklass når betyg över 4,0-4,5 vilket kan jämföras med 22,7 % i den högre klassen. Sannolikheten för att en pojke från lägre arbetarklass ska erhålla betyget är alltså nästan 4 gånger lägre.

Tabell 14: Fördelning mellan socialt ursprung och elevens medelbetyg från grundskolan

	Ej betyg	Högre klass			Medelklass			Lägre medelklass			Högre arbetarklass			Lägre arbetarklass			Ovriga			Ej förvärvsarbetande			Soc-Ej i FoB-90			Total		
		n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%	n	rad%	kol%
Pojke	<2,5	7	5,9	5,3	18	15,1	7,4	16	13,4	14,2	13	10,9	13,5	32	26,9	23,9	6	5,0	20,0	14	11,8	25,0	13	10,9	21,3	119	100	13,8
	2,5-2,9	15	7,4	11,4	52	25,7	21,5	24	11,9	21,2	29	14,4	30,2	42	20,8	31,3	12	5,9	40,0	13	6,4	23,2	15	7,4	24,6	202	100	23,4
	3,0-3,4	34	16,0	25,8	57	26,8	23,6	33	15,5	29,2	32	15,0	33,3	28	13,1	20,9	5	2,3	16,7	9	4,2	16,1	15	7,0	24,6	213	100	24,7
	3,5-3,9	32	18,1	24,2	64	36,2	26,4	29	16,4	25,7	16	9,0	16,7	19	10,7	14,2				10	5,6	17,9	7	4,0	11,5	177	100	20,5
	4,0-4,4	30	34,1	22,7	32	36,4	13,2	9	10,2	8,0	3	3,4	3,1	8	9,1	6,0	3	3,4	10,0	3	3,4	5,4				88	100	10,2
	4,5-5,0	11	37,9	8,3	11	37,9	4,5	1	3,4	0,9	1	3,4	1,0	2	6,9	1,5	2	6,9	6,7	1	3,4	1,8				29	100	3,4
	Ext. bortfall	3	12,0	2,3	4	16,0	1,7				1	4,0	1,0	1	4,0	0,7	1	4,0	3,3	4	16,0	7,1	11	44,0	18,0	25	100	2,9
Total		132	15,3	100	242	28,0	100	113	13,1	100	96	11,1	100	134	15,5	100	30	3,5	100	56	6,5	100	61	7,1	100	864	100	100
Flicka	Ej betyg				1	20,0	0,5	1	20,0	1,1	1	20,0	1,2				1	20,0	4,8	1	20,0	2,0				5	100	0,7
	<2,5	5	6,7	4,2	10	13,3	5,1	9	12,0	10,2	12	16,0	14,5	21	28,0	20,8	5	6,7	23,8	6	8,0	12,2	7	9,3	22,6	75	100	10,9
	2,5-2,9	7	6,7	5,8	30	28,6	15,4	12	11,4	13,6	15	14,3	18,1	20	19,0	19,8	2	1,9	9,5	14	13,3	28,6	5	4,8	16,1	105	100	15,3
	3,0-3,4	20	11,6	16,7	47	27,2	24,1	24	13,9	27,3	19	11,0	22,9	39	22,5	38,6	6	3,5	28,6	13	7,5	26,5	5	2,9	16,1	173	100	25,1
	3,5-3,9	43	23,1	35,8	66	35,5	33,8	27	14,5	30,7	24	12,9	28,9	13	7,0	12,9	3	1,6	14,3	6	3,2	12,2	4	2,2	12,9	186	100	27,0
	4,0-4,4	31	29,5	25,8	33	31,4	16,9	13	12,4	14,8	10	9,5	12,0	5	4,8	5,0	2	1,9	9,5	6	5,7	12,2	5	4,8	16,1	105	100	15,3
	4,5-5,0	13	43,3	10,8	8	26,7	4,1	2	6,7	2,3	1	3,3	1,2	2	6,7	2,0	2	6,7	9,5	1	3,3	2,0	1	3,3	3,2	30	100	4,4
	Ext. bortfall	1	11,1	0,8							1	11,1	1,2	1	11,1	1,0				2	22,2	4,1	4	44,4	12,9	9	100	1,3
Total		120	17,4	100	195	28,3	100	88	12,8	100	83	12,1	100	101	14,7	100	21	3,1	100	49	7,1	100	31	4,5	100	688	100	100
Pojke och Flicka total		252	100	16,4	437	100	28,2	201	100	13,0	179	100	11,6	235	100	15,1	51,0	100	3,3	105	100	6,8	92	100	5,8	1552	100	100

⁹⁹ SOU 2000:39, p 66

¹⁰⁰ SOU 2000:39, p 66

Det sociala ursprungets betydelse för val av gymnasieutbildning

Sambandet mellan socialt ursprung och grundskolans medelbetyg är starkt. Hur avspeglas detta i elevens val av gymnasieutbildning?

Socialt ursprung och val av studieförberedande utbildning

Tabell 15: Socialt ursprung och val av studieförberedande eller yrkesförberedande program

	Högre klass			Medelklass			Lägre medelklass			Högre arbetarklass			Lägre arbetarklass			Övriga			Ej förvärvs- arbetande			Ej med i FoB-90			Total		
	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol
Yrkesförb. prg	46	7	18	156	24	36	89	13	44	96	15	54	145	22	62	25	4	49	59	9	56	45	7	49	661	100	43
Studieförb. prg	157	23	62	220	32	50	87	13	43	62	9	35	61	9	26	20	3	39	37	5	35	38	6	41	682	100	44
S/Y SM	49	23	19	61	29	14	25	12	12	21	10	12	29	14	12	6	3	12	9	4	9	9	4	10	209	100	13
Total	252	16	100	437	28	100	201	13	100	179	12	100	235	15	100	51	3	100	105	7	100	92	6	100	1552	100	100

Den högre klassen i Västeråsmaterialet är överrepresenterad på studieförberedande program med 62 % mot den totala andelen på 44 % som sökt sådana program. Siffrorna är dock låga om man jämför med riksgenomsnittet. I riket 1998 har 74 % av pojkarna i högre klass valt studieförberedande och 77,3 % av den gruppens flickor.¹⁰¹ 26 % av barn från lägre arbetarklass i Västerås valde studieförberedande inriktning. Västerås ligger under riksgenomsnittet. I riket valde 31 % av pojkarna och 39,8 % av flickorna från lägre arbetarklass ett studieförberedande program¹⁰².

För medelklassens barn är det inte lika tydligt en inriktning som är rådande. 50 % valde studieförberedande och 36 % yrkesförberedande. Det var dubbelt så vanligt att välja yrkesförberedande bland medelklassens barn jämfört med den högre klassens. I riket valde 54,6% av medelklassens pojkar och 62,2 % av flickorna ett studieförberedande program.¹⁰³ 19 % av den högre klassens barn valde ett specialutformat program som både är studie- och yrkesförberedande, vilket kan jämföras med 13 % i genomsnitt för alla sociala grupper i Västerås. Övriga sociala klasser ligger runt riksgenomsnittet i respektive klass. Av barn i den lägre arbetarklassen valde 62 % ett yrkesförberedande program jämfört med genomsnittet på 43 % för hela undersökningspopulationen. Sannolikheten att ett barn ur lägre arbetarklass ska välja yrkesförberedande program är alltså 3 gånger större än för ett barn ur den högre klassen.

¹⁰¹ SOU 2000:39, p 67

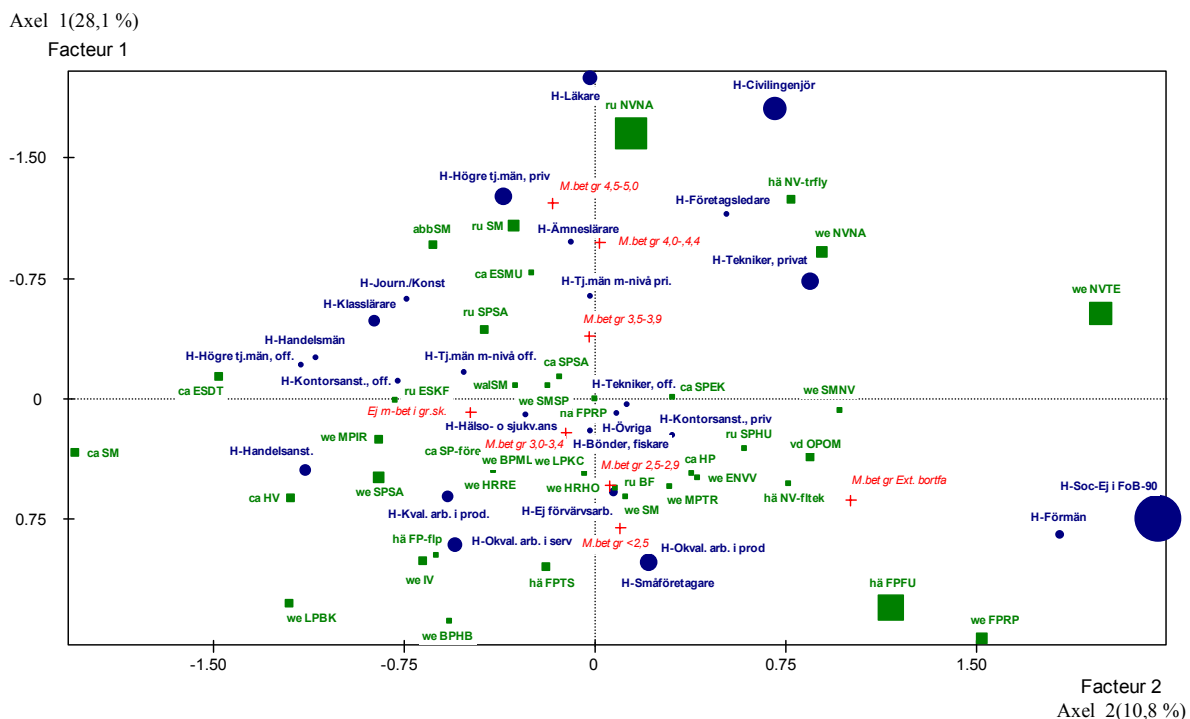
¹⁰² SOU 2000:39, p 67

¹⁰³ SOU 2000:39, p 67

Socialt ursprung och val av program

Nedanstående graf visar elever fördelade utifrån de sociala grupperna. I korrespondensanalysen har 26 olika sociala grupper och skolornas olika gymnasieutbildningar använts som aktiva variabler. De är märkta med **fetad stil**. Variabeln grundskolans medelbetyg är illustrativ och här har *kursiv stil* använts. Symbolernas storlek står i relation till antalet individer de representerar. Gymnasieutbildningarna representeras i grafen av kvadrater, de sociala grupperna av punkter och medelbetyget från grundskolan med kors. Endast program med fler än 10 elever har tagits med.

Figur 3: Korrespondensanalys av gymnasieutbildningarna årskurs 2 1998 i Västerås, socialt ursprung och grundskolans medelbetyg

Grafen åskådliggör det sociala rummets struktur med hjälp av föräldrarnas yrkespositioner. Strukturen är hierarkisk. I den övre delen återfinns högre skikt såsom läkare, civilingenjörer och högre tjänstemän. I den nedre delen återfinns lägre sociala skikt, yrkesgrupper som okvalificerade arbetare i produktion eller service, småföretagare etc. Som illustrativ variabel, vilken inte påverkar konstruktionen av strukturen, har medelbetyget från årskurs 9 lagts in för att ge karakteristika för eleven. Eleverna togs 1998 in på närhetsprincipen utom till ABB Industrigymnasium samt till frisörutbildningen på Carlforsska gymnasiet. Därför kan det vara intressant att se var betygsvariabeln positionerar sig. Medelbetyget följer den vertikala dimensionen med högre betyg i de högre sociala skikten. De studieförberedande programmen fördelar sig på den övre halvan i rummet medan de yrkesförberedande i den nedre. Eftersom det är få skolor samt få program som finns på flera skolor kan man inte tolka det som om det finns en geografisk polarisering mellan skolorna i centrum och de som är placerade utanför.

Den horisontella dimensionen lyfter fram polariseringen mellan grupper som saknas i FoB-90 mot arbetare och handelsanställda. I grafens övre del ställs de naturvetenskapliga nationella

programmen mot de samhällsvetenskapliga och estetiska programmen, en ekonomisk pol mot en kulturell. Notera dock att det specialutformade tekniska industriprogrammet på ABB är i samma region som de sistnämnda. I den övre halvan av grafen märks också en polarisering mellan grupper som står närmare offentlig sektor och grupper i den privata. Polarisering syns också för grupper för vilka utbildningskapital och kulturella tillgångar har stor betydelse (lärare, läkare, journalister/konstproducenter) mot de grupper som står nära det ekonomiska fältet (tekniker inom den privata sektorn, företagsledare och civilingenjör).

I tabell 16 presenteras hur eleven utifrån sitt sociala sammanhang på den femgradiga skalan väljer program.

Tabell 16: Hushållets sociala grupp på 5-nivån fördelade i antal och % efter program och skola

	Högre klass			Medelklass			Lägre medelklass			Högre arbetarklass			Lägre arbetarklass			Övriga			Ej förvärvsarbetare			Ej med i FoB-90			Total							
	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol		
abbSM	15	30	6	18	36	4	4	8	2	6	12	3	5	10	2	2	4	4									50	100	3			
ca ESDT	2	8	1	10	40	2	5	20	2	3	12	2	2	8	1												25	100	2			
ca ESMU	7	24	3	14	48	3	2	7	1	1	3	1	4	14	2												29	100	2			
ca HP	4	6	2	16	26	4	7	11	3	10	16	6	10	16	4	4	6	8									62	100	4			
ca HV	3	11	1	5	19	1	5	19	2	6	22	3	3	11	1	3	11	6									14	100	2			
ca SM	2	14	1	2	14	0	5	36	2	2	14	1	1	7	0												27	100	1			
ca SP-före	3	12	1	7	28	2	6	24	3	4	16	2	4	16	2	1	4	2									25	100	2			
ca SPEK	7	13	3	18	33	4	6	11	3	11	20	6	5	9	2													54	100	3		
ca SPSA	2	17	1	5	42	1	1	8	0																			12	100	1		
hä FP-flp				1	6	0	7	41	3	4	24	2	2	12	1	1	6	2										17	100	1		
hä FPFU	2	2	1	13	14	3	14	15	7	13	14	7	22	24	9	8	9	16										91	100	6		
hä FPRP																1	100	2										1	100	0		
hä FPTS	1	3	0	9	26	2	7	20	3	4	11	2	11	31	5													35	100	2		
hä NV-fttek	4	15	2	5	19	1	7	26	3																			27	100	2		
hä NV-trfly	7	25	3	14	50	3	4	14	2																			28	100	2		
ru BF	9	16	4	9	16	2	7	13	3	8	14	4	18	32	8													56	100	4		
ru ESKF	4	13	2	11	34	3	6	19	3	4	13	2	4	13	2													32	100	2		
ru NVNA	56	46	22	35	28	8	11	9	5	7	6	4	4	3	2	4	3	8										123	100	8		
ru SM	24	38	10	20	32	5	7	11	3	2	3	1	4	6	2	1	2	2										63	100	4		
ru SPHU				3	33	1	1	11	0																			3	100	1		
ru SPSA	35	24	14	47	32	11	25	17	12	15	10	8	8	6	3	3	2	6										145	100	9		
ru waSM	1	9	0	6	55	1	1	9	0																			11	100	1		
vd OPOM	4	9	2	11	24	3	6	13	3	6	13	3	4	9	2	1	2	2										45	100	3		
we BPHB				2	13	0	2	13	1	2	13	1	7	47	3													15	100	1		
we BPML				1	14	0																							7	100	0	
we ENVV				1	9	0	1	9	0	5	45	3	1	9	0														11	100	1	
we FPRP				3	13	1	2	9	1	2	9	1	7	30	3														23	100	1	
we HRHO				1	8	0	2	17	1																				12	100	1	
we HRRE	3	6	1	16	34	4	6	13	3	7	15	4	11	23	5														47	100	3	
we IV				9	26	2	1	3	0	5	14	3	10	29	4	3	9	6											35	100	2	
we LPBK				1	8	0																							13	100	1	
we LPKC	1	9	0	1	9	0	1	9	0	2	18	1	3	27	1														11	100	1	
we MPBR	5	8	2	23	39	5	7	12	3	7	12	4	11	19	5	2	3	4											59	100	4	
we MPTR																														8	100	1
we NVNA	13	25	5	21	40	5	2	4	1	1	2	1	5	9	2	5	9	10											53	100	3	
we NVTE	9	16	4	24	44	5	3	5	1	3	5	2	4	7	2	1	2	2											55	100	4	
we SM	7	10	3	15	21	3	8	11	4	11	15	6	18	25	8	2	3	4											71	100	5	
we SMNV	5	19	2	5	19	1	4	15	2	2	7	1	3	11	1														27	100	2	
we SMSP	6	19	2	10	32	2	3	10	1	3	10	2	3	16	2	1	3	2											31	100	2	
we SPSA	10	11	4	26	28	6	14	15	7	16	17	9	17	18	7	3	3	6											93	100	6	
Total	252	16	100	437	28	100	201	13	100	179	12	100	235	15	100	51	3	100	105	7	100	92	6	100	1552	100	100					

Högre klassen

Den högre klassen utgör 16 % av undersökningspopulationen. Nästan hälften av den högre klassens barn valde Rudbeckianska gymnasiet studieförberedande program. Antalet barn från den högre klassen motsvarade 30 % av det totala antalet elever på Rudbeck. Barn- och fritidsprogrammet hade högre socialt ursprung än skolans estetiska inriktning med konst- och form samt högre än Wenströmskas naturvetenskapliga program med teknisk inriktning. 23 % av högre klassens barn gick till Wenströmska vilket ska jämföras med att skolan utgjorde 37 % av alla utbildningsplatser. Wenströmska hade precis som Rudbeck flest platser på studieförberedande program. 6 % av barnen ur högre klass valde ABB Industrigymnasium. Den kulturella polen var företrädesvis svagt representerad och inte en enda humanist kom från högre klass. 24 % av

eleverna på Carlforsskas ESMU kom dock från högre klass. Den ekonomiska polen är också underrepresenterad. Endast 6 % av eleverna från högre klass valde Hässlö.

Medelklassen

Medelklassen utgjorde 28 % av undersökningsmaterialet. Medelklassens barn föredrog i huvudsak SPSA framför NV, dock ej medelklassens barn på Wenströmska. De valde också Rudbeckianska gymnasiet som första alternativ. 30 % av Rudbecks elever kommer ur medelklassen. Wenströmska gymnasiet är mer frekvent valt i denna klass, även de yrkesförberedande programmen. Friskolorna ABB och Waldorf har sin största målgrupp i medelklassen. Den ekonomiska polen är något överrepresenterad. Carlforsska gymnasiet ligger i princip på genomsnittet för Västerås i alla klasser, dock kom 31 % av eleverna från medelklassen och 16 % (7% i genomsnitt för Västerås) hade föräldrar som ej förvärvsarbetade.

28 % av den lägre medelklassen finns på Rudbeckianska gymnasiet, vilket precis motsvarar skolans storlek. Hässlö hade överrepresentation av medelklassen med 19% mot sin storlek på 13 %. Wenströmska gymnasiet var underrepresenterat med 28 % mot skolans storlek på 37 %.

Arbetarklassen

Arbetarklassen utgjorde 27 % av undersökningsmaterialet. Hälften av den lägre arbetarklassen fanns representerad på Wenströmska gymnasiet. Yrkesförberedande program i produktion och service dominerar i gruppen. 29 % av IV-eleverna finns i den lägre arbetarklassen, vilket kan jämföras med 26 % hos medelklassen. Ingen trafikflygarelev kom från lägre arbetarklass. 41 % av den högre arbetarklassen återfanns på Wenströmska gymnasiet. Ingen elev på Waldorf, HR eller hä NV fanns i den högre arbetarklassen.

Ej förvärvsarbetande

IV tillhör den största gruppen av elever till ej förvärvsarbetande föräldrar men ingen på ABB finns med i denna kategori.

Utbildning och kön

Före gymnasiereformen såg man att betygsframgång och kön var de viktigaste faktorerna för rekrytering till de olika gymnasieprogrammen. Det sociala ursprunget var dock av betydelse för betyget. 1988 fanns i riket 98 % av alla pojkar och 97 % av alla flickor med betyg på 4,4 eller högre på de 3- eller 4-åriga gymnasielinjerna. 1998 är förhållandena de samma, dock väljer hälften av eleverna med socialt högt ursprung naturvetenskapligt program. Det samhällsvetenskapliga programmet och den tekniska grenen på naturvetenskapligt program har försvagats men blivit mer intressant bland elever med lägre socialt ursprung.¹⁰⁴

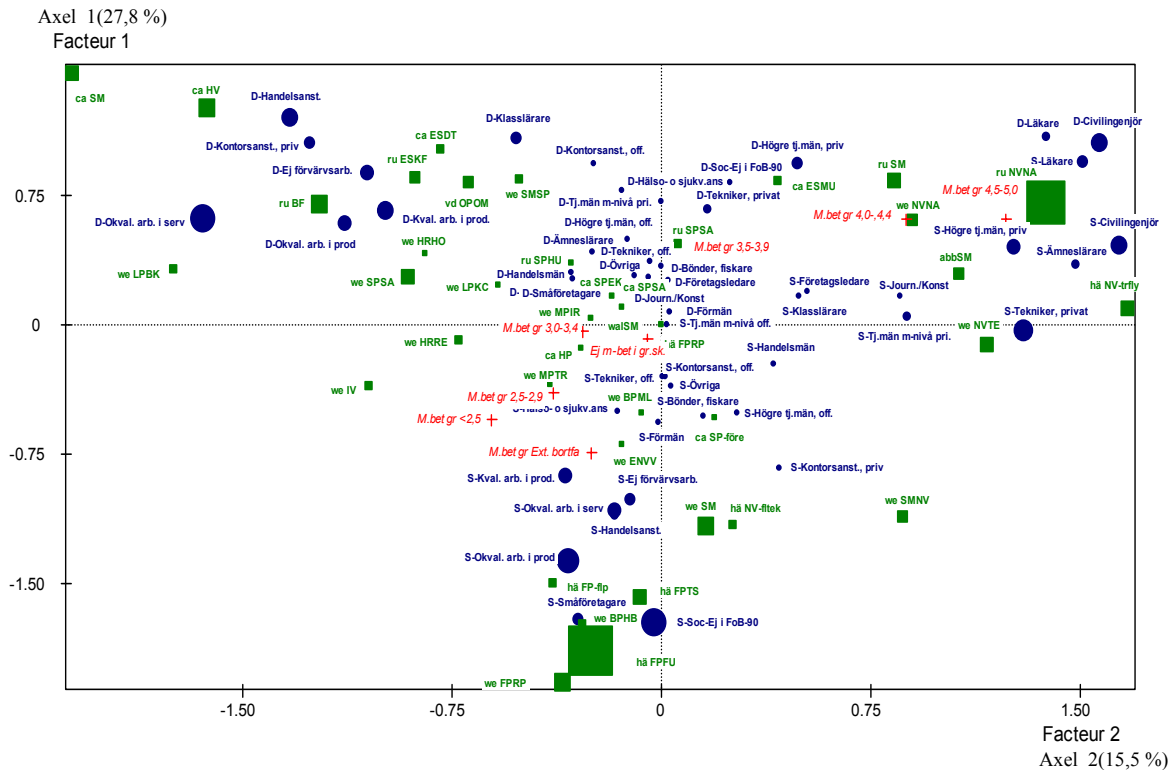
I korrespondensanalysen nedan framkommer relationerna mellan utbildningarna på gymnasieskolorna och könmässig fördelning utifrån social grupp. Precis som i graf 1 har utbildning och sociala grupper använts som aktiva variabler och de är märkta med **fetad** stil,

---

¹⁰⁴ *SOU 2000:39*, p 65-75

betygsvariabeln är illustrativ och markerad med *kursiverad* stil. Storleken på symbolerna avspeglar det antal individer de representerar. Gymnasieutbildningarna representeras i grafen av kvadrater, de sociala grupperna av punkter och medelbetyget från grundskolan med kors. Ingen utbildning med färre antal än 10 elever har tagits med.

Figur 4: Gymnasieutbildningarna årskurs 2 1998 i Västerås relaterade till kön och 26 sociala grupper samt medelbetyg från grundskolan

I grafen ovan är söner och döttrar till läkare skilda från söner och döttrar till klasslärare för att djupare kunna gå in på selektivitet grundad på social härkomst. Grafen visar att gymnasieskolan är könssegregerad. Allra tydligast blir det när man studerar grafens nedre del och endast återfinner pojkar. Notera att handelsanställdas söner finns i den nedre halvan medan döttrarna till handelsanställda finns i den kvinnodominerade övre vänstra halvan.

Kön och högt socialt ursprung sammanfaller inte alltid vid val av gymnasieutbildning. Endast läkar- och civilingenjörernas barn är oavsett kön lika benägna att välja samma gymnasieutbildning. Bland de rent skolmässigt definierade elitutbildningarna som NVNA, NVSM och abbSM väljs dessa hellre av sönerna bland de övriga högre sociala grupperna, deras döttrar föredrar i huvudsak SP- och ES-utbildningar.

Med uppdelningen i kön och sociala grupper framkommer ingen polaritet mellan den akademiska och ekonomiska eliten.

Tabell 17 visar hur de 864 pojkarna respektive 688 flickorna agerade på konsumtionsfältet av gymnasieutbildningar i Västerås.

Tabell 17: Könsfördelningen i %-rad samt %-kol per skola och program
Sorterat efter %-kol

	Totalt antal n	Pojkar %-rad	%-kol		Flickor %-rad	%-kol
hä FPFU	91	98,9	10,4	ru SPSA	57,9	12,2
ru NVNA	123	55,3	7,9	ru NVNA	44,7	8,0
we SM	71	94,4	7,8	we SPSA	59,1	8,0
ru SPSA	145	42,1	7,1	ru BF	76,8	6,3
we NVTE	55	69,1	4,4	ru SM	63,5	5,8
we SPSA	93	40,9	4,4	vd OPOM	77,8	5,1
ca HP	62	58,1	4,2	we MPR	47,5	4,1
abbSM	50	70,0	4,1	ca HP	41,9	3,8
hä FPTS	35	97,1	3,9	ca HV	96,3	3,8
we MPR	59	52,5	3,6	ca SPEK	48,1	3,8
ca SPEK	54	51,9	3,2	ru ESKF	78,1	3,6
we NVNA	53	52,8	3,2	we NVNA	47,2	3,6
we SMNV	27	100,0	3,1	we HRRE	48,9	3,3
we HRRE	47	51,1	2,8	we SMSP	67,7	3,1
hä NV-fltek	27	85,2	2,7	ca ESDT	76,0	2,8
ru SM	63	36,5	2,7	we IV	48,6	2,5
we FPRP	23	100	2,7	we NVTE	30,9	2,5
hä NV-trfly	28	78,6	2,5	ca ESMU	55,2	2,3
we IV	35	51,4	2,1	abbSM	30,0	2,2
ca SP-före	25	68,0	2,0	ca SM	92,9	1,9
hä FP-flp	17	94,1	1,9	we HRHO	91,7	1,6
we BPHB	15	100,0	1,7	ca SPSA	75,0	1,3
ca ESMU	29	44,8	1,5	ca SP-före	32,0	1,2
ru BF	56	23,2	1,5	ru SPHU	88,9	1,2
we ENVV	11	100,0	1,3	we LPBK	61,5	1,2
vd OPOM	45	22,2	1,2	we LPKC	72,7	1,2
we SMSP	31	32,3	1,2	hä NV-trfly	21,4	0,9
ru ESKF	32	21,9	0,8	walSM	54,5	0,9
we BPML	7	100,0	0,8	hä NV-fltek	14,8	0,6
ca ESDT	25	24,0	0,7	we MPTR	50,0	0,6
walSM	11	45,5	0,6	we SM	5,6	0,6
we LPBK	13	38,5	0,6	hä FP-flp	5,9	0,1
we MPTR	8	50,0	0,5	hä FPFU	1,1	0,1
ca SPSA	12	25,0	0,3	hä FPTS	2,9	0,1
we LPKC	11	27,3	0,3	hä FPRP		
ca HV	27	3,7	0,1	we BPHB		
ca SM	14	7,1	0,1	we BPML		
hä FPRP	1	100,0	0,1	we ENVV		
ru SPHU	9	11,1	0,1	we FPRP		
we HRHO	12	8,3	0,1	we SMNV		
Totalt	1 552	55,7	100,0	Totalt	44,3	100,0

Det är fler pojkar än flickor på gymnasieutbildningarna i Västerås åk 2 1998. Som framgår av tabell 17 finns sex yrkesförberedande program där pojkarna totalt dominerar. Den kvinnliga dominansen är dock inte fullt så stark på något program. Som framgår av tabellen var den manliga dominansen total på ”traditionellt manliga” yrkesutbildningar. Kvinnornas dominans var också ”traditionell” i förhållande till programval med hantverk, estetiskt, språk omvårdnad samt service. Endast det naturvetenskapliga programmet var lika populärt bland pojkar som flickor.

ABB:s Industrigymnasium har mest ojämn könsfördelning av alla Västeråsskolor. 70 % av elevstocken består av pojkar. Det var elitens pojkar med de allra högsta betygen som dominerade på detta program.

Hushållets utbildningsnivå och val av skola

Tabell 18 visar att ingen av friskolorna ABB eller Waldorf¹⁰⁵ hade någon förälder i kategorin folkskola eller forskarutbildning. På ABB Industrigymnasium hade 46 % av föräldrarna minst treårig högskoleutbildning.

På Rudbeckianska gymnasiet återfanns hälften av föräldrarna med forskarutbildning. 47 % av föräldrar med högskoleutbildning i minst 3 år lät sina barn studera på skolan, vilket motsvarade 36 % på skolan av det totala föräldraantalet på skolan. Rudbeck hade överrepresentation av föräldrar med högre utbildning eftersom man svarade för 28 % av det totala elevantalet men hade 47 % av föräldrarna med längre högskoleutbildning. Carlforsska gymnasiet och Vårdgymnasiet befann sig på genomsnittligt nivå i undersökningspopulationen beträffande hushållets högsta utbildningsnivå.

28 % av föräldrarna med högst folkskola återfanns på Hässlögymnasiet, vilket motsvarade 7 % av skolans föräldrar. Hässlögymnasiet hade förhållandevis jämn fördelning mellan de olika utbildningskategorierna men ett visst övertal på forskarutbildning. På Wenströmska gymnasiet fanns 44 % av föräldrarna med högst folkskola, 39 % av föräldrarna med högst grundskola, 44 % av föräldrarna med högst 2-årigt gymnasium samt 41 % av föräldrarna med 3-4 årigt gymnasium. Man var i dessa kategorier något överrepresenterad i förhållande till skolans elevantal på 37 % av undersökningspopulationen. Precis 37 % av föräldrarna hade utbildningsnivå motsvarande högskola i maximalt 3 år.

Tabell 18: Hushållets högsta utbildningsnivå och elevens val av skola

	Folkskola			Grundskola			2-årigt gymnasium			3-4-årigt gymnasium			Högskola max 3år			Högskola min. 3år			Forskarutb.			Spec. niv.			Ej uppgift			Ej i FoB/RTB			Total		
	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl	n	%rad	%kl			
Abb				4	8	3	5	10	1	8	16	5	10	20	3	23	46	7												50	100		
Carlforsska	7	3	14	30	12	19	73	29	16	31	13	18	50	20	17	46	19	14	3	1	17	1	0	33				7	3	10	248	100	
Häslö	14	7	28	26	13	16	64	32	14	23	12	13	30	15	10	22	11	7	3	2	17							17	9	25	199	100	
Vårdgymnasium	3	7	6	7	16	4	8	18	2	4	9	2	10	22	3	5	11	2	1	2	6	1	2	33			6	13	9	45	100		
Rudbeckianska	4	1	8	29	7	18	94	22	21	37	9	21	87	20	29	155	36	47	9	2	50							13	3	19	428	100	
Wenströmska	22	4	44	61	11	39	197	36	44	73	13	41	110	19	37	78	14	23	2	0	11	1	0	33	1	0	100	26	5	38	571	100	
Waldorf				1	9	1	2	18	0	1	9	1	4	36	1	3	27	1													11	100	

Hushållets utbildningsnivå och val av utbildning

Forskarutbildning

44 % av föräldrarna med forskarutbildning låter sina barn studera på Rudbeckianska gymnasiet NVNA. Gruppen består av endast 18 elever så därför går det inte att uttala sig om tendenser för övriga program.

¹⁰⁵ Eftersom Waldorf har så få elever har jag valt att avstå från slutsatser.

Grundskola

På Wenströmskas BPML hade 29 % av eleverna en förälder med högst grundskola som högsta utbildningsnivå. Andra utbildningar med höga andelar var: 25 % av eleverna på Rudbecikanska gymnasiet BF, 23 % av eleverna på Hässlös FPTS samt 19 % av Carlforsskas HP-elever.

Folkskola

Det var totalt 50 elever vars föräldrar hade högst folkskola som högsta utbildningsnivå. Gruppen är liten och utspridd varför det är svårt att uttala sig om tendenser.

Förhållande mellan hushållets högsta utbildningsnivå och elevens medelbetyg i grundskolan

Tabell 20: Förhållandet mellan hushållets högsta utbildningsnivå och elevens medelbetyg i grundskolan

	Ej medelbetyg			Medelbetyg <2,5			Medelbetyg 2,5-2,9			Medelbetyg 3,0-3,4			Medelbetyg 3,5-3,9			Medelbetyg 4,0-4,4			Medelbetyg 4,5-5,0			Externt bortfall			Total		
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol	n	rad	kol
Folkskola				15	30	8	15	30	5	9	18	2	7	14	2	1	2	1				3	6	9	50	100	3
Grundskola	1	1	6	36	23	19	49	31	16	41	26	11	15	9	4	10	6	5	3	2	5	3	2	9	158	100	10
Zäring gymn. utb.	5	1	31	74	17	38	108	24	35	132	30	34	82	19	23	33	7	17	4	1	7	5	1	15	443	100	29
3-4årig gymn. utb.	5	3	31	16	9	8	37	21	12	41	23	11	55	31	15	16	9	8	6	3	10	1	1	3	177	100	11
Högskola max 3 år	4	1	25	19	6	10	53	18	17	75	25	19	86	29	24	48	16	25	13	4	22	3	1	9	301	100	19
Högskola minst 3år	1	0	6	14	4	7	29	9	9	72	22	19	102	31	28	80	24	41	31	9	53	3	1	9	332	100	21
Forskarutb.				2	11	1	2	11	1	1	6	0	10	56	3	1	6	1	1	6	2	1	6	3	18	100	1
Ospec. nivå				2	67	1				1	33	0													3	100	0
SUN-Ej uppgift				1	100	1																			1	100	0
SUN-Ej i FoB/RTB				15	22	8	14	20	5	14	20	4	6	9	2	4	6	2	1	1	2	15	22	44	69	100	4
Total	16	1	100	194	13	100	307	20	100	386	25	100	363	23	100	193	12	100	59	4	100	34	2	100	1552	100	100

Elever från studievana hem lyckades bättre med att erhålla höga medelbetyg i grundskolan än studieovana. Sambanden blir tydligare ju högre upp i betygsintervallen man kommer. Elever med föräldrar som har forskarutbildning erhåller dock inte i samma utsträckning de högsta betygen. Inga elever utan medelbetyg från grundskolan kom från ett hem med högst folkskola eller forskarutbildning. 38 % av eleverna med högst 2,5 i medelbetyg hade föräldrar med högst 2-årig gymnasieutbildning. I betygsintervallen 2,5-2,9 respektive 3,0-3,4 var största andelen elever från hem där 2-årig gymnasieutbildning var den högsta utbildningsnivån.

För eleverna i betygsintervallet 3,0-3,4 framgick det ej något mönster beträffande föräldrarnas utbildningslängd. I betygsintervallet 3,5-3,9 var en längre högskoleutbildning föräldrarnas vanligaste utbildningsbakgrund. 56 % av barnen med föräldrar som har forskarutbildning finns i detta betygsintervall. Med medelbetyget 4,0-4,4 blev elevens skillnad i betyg stor i förhållande till föräldrarnas kortare, 25 %, respektive längre, 41 %, högskoleutbildning. 1 % är barn till föräldrar med folkskolebakgrund i detta intervall. I det högsta betygsintervallet på 4,5-5,0 finns ingen elev vars hem har folkskolebakgrund. 53 % av eleverna i detta spann hade föräldrar vilka minst studerat 3 år på högskola, 22 % hade föräldrar med en kortare högskoleutbildning.

Hushållets sammanräknade inkomst och val av gymnasieskola

Tabell 21: Hushållets sammanräknade inkomst indelade i 10 decentiler per gymnasieskola

	1 dec.		2 dec.		3 dec.		4 dec.		5 dec.		6 dec.		7 dec.		8 dec.		9 dec.		10 dec.		Ej i RTB-98		Total														
	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol													
Abb			6	12	3	2	4	1	4	8	3	4	8	3	4	8	3	4	8	3	9	18	6	13	26	8	50	100	3								
Carlforsska	26	10	14	25	10	15	22	9	15	22	9	18	25	10	21	28	11	22	30	12	21	19	8	14	20	8	13	21	8	13	10	4	11	248	100	16	
Häslö	25	13	14	33	17	19	16	8	11	12	6	10	17	9	14	19	10	15	14	7	10	20	10	14	9	5	6	11	6	7	23	12	25	199	100	13	
Vårdgymnasiet	10	22	6	4	9	2	3	7	2	4	9	3	2	4	2	3	7	2	4	9	3	3	7	2	3	7	2	2	4	1	7	16	8	45	100	3	
Rudbeckianska	28	7	15	34	8	20	36	8	24	33	8	28	30	7	25	30	7	23	30	7	21	45	11	32	58	14	39	87	20	54	17	4	18	428	100	28	
Wenströmska	90	16	50	68	12	40	68	12	46	44	8	37	41	7	34	45	8	35	55	10	39	47	8	34	51	9	34	27	5	17	35	6	38	571	100	37	
Waldorf	2	18	1	2	18	1	1	9	1	1	9	1	1	9	1	1	9	1	4	36	3	1	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	100	1	1
Total	181	12	100	172	11	100	148	10	100	119	8	100	120	8	100	129	8	100	141	9	100	139	9	100	150	10	100	161	10	100	92	6	100	1552	100	100	

Elever till föräldrar med de största sammanräknade inkomsterna återfinns på Rudbeckianska gymnasiet. 54 % av föräldrar med 10 decentilen valde den skolan, vilket motsvarade 20 % av skolans elever. 26 % av ABB:s elever hade också föräldrar med det högsta inkomstintervallet. 50 % av eleverna till föräldrar med inkomst i den 1 decentilen studerade på Wenströmska gymnasiet, det motsvarar 16 % av skolans elever. Carlforsska gymnasiet, Häslögymnasiet och Vårdgymnasiet återfanns oftast på genomsnittet i förhållande till skolornas elevantal. Waldorf hade för få elever för att några slutsatser ska kunna dragas. Hushållens sammanräknade inkomster på Wenströmska gymnasiet är överrepresenterade i 1-3 decentilen, därefter färre hushåll ju högre i intervallen. 5 % av föräldrarna på Wenströmska har inkomster i den 10 decentilen.

Hushållets upplåtelseform och val av gymnasieskola

I undersökningsgruppens hushåll ägde i genomsnitt 53 % sitt hus, 25 % bodde i hyresrätt, 10 % bodde i bostadsrätt och 1 % var delägare eller bodde i andelslägenhet.

Tabell 22: Hushållets upplåtelseform och fördelning i %-rad samt %-kol per gymnasieskola

	Äger huset		Bostadsrätt		Deläg/andelsläg		Hyresrätt		Hyr.andrahand		Annat avtal		Övr/upp-g saknas		Ej upp-g		Ej i FoB-90		Total											
	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol	n	%rad %kol										
ABB	42	84	5	3	6	2		2	4	1					3	6	7			50	100	3								
Carlforsska	137	55	17	25	10	17		63	25	16	1	0	13	5	2	28	4	2	10	13	5	12	248	100	16					
Häslö	96	48	12	12	6	8		55	28	14	2	1	25	2	1	11	1	1	10	4	2	10	27	14	25	199	100	13		
Rudbeck	272	64	33	30	7	20	4	1	44	83	19	22	4	1	50	1	0	6	3	1	30	12	3	29	19	4	18	428	100	28
Vårdgymnasiet	17	38	2	4	9	3		12	27	3			2	4	11					3	7	7	7	16	6	45	100	3		
Waldorf	5	45	1	2	18	1	1	9	11	2	18	1		1	9	6				1	9	6				11	100	1		
Wenströmska	254	44	31	75	13	50	4	1	44	166	29	43	1	0	13	7	1	39	6	1	60	16	3	38	42	7	39	571	100	37
Total	823	53	100	151	10	100	9	1	100	383	25	100	8	1	100	18	1	100	10	1	100	42	3	100	108	7	100	1552	100	100

84 % av eleverna på ABB kom från hushåll som ägde sitt eget hus. På Rudbeckianska gymnasiet var motsvarande andel 64 %. Carlforsska hade 55 % och var därmed närmast genomsnittsnivån. Häslö, Waldorf, Wenströmska låg under genomsnittet. 38 % av hushållen med elever på Vårdgymnasiet ägde sitt hus men de utgjorde enbart 2 % av det totala antalet elever i Västeråsstudien. 13 % av Wenströmska gymnasiet elever bodde i bostadsrätt. 43 % av elever boende i hyresrätt gick på Wenströmska vilket kan jämföras med 22 % på Rudbeck. ABB hade den allra lägsta andelen av sina elever i hyresrätt med 4 % av det totala antalet elever.

Hushållets civilstånd och val av gymnasieskola

För Västeråseleverna i årskurs 2 1998 var det vanligast att bo hos sammanboende vårdnadshavare. 1010 av de 1552 eleverna gjorde så. Det motsvarar 65 % av undersökningsgruppen. 132 av eleverna (9 %) bodde hos en ogift kvinna, 70 (5 %) elever hos en ogift man. 131 elever (8 %) bodde hos en fränskild kvinna och 32 elever (2%) hos en fränskild man.

Tabell 23: Hushållets civilstånd fördelade i %-rad samt %-kol per gymnasieskola

	Gift, sambo.			Gift, ej sambo. kvinna			Gift, ej sambo. man			Ogift kvinna			Ogift man			Skild kvinna			Skild man			Änka			Änkling			Ej i Feb-90			Total			
	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol	n	% rad	% kol				
Abb	39	78	4				3	6	9	2	4	2	2	4	3	4	8	3													50	100	3	
Carlforsska	170	69	17	5	2	13	5	2	15	16	6	12	13	5	19	20	8	15	8	3	25			1	0	50	10	4	11	248	100	16		
Hässlö	118	59	12	6	3	15	6	3	18	14	7	11	8	4	11	20	10	15	3	2	9	1	1	11				23	12	25	199	100	13	
Vårdgymnasiet	26	58	3				1	2	3	5	11	4	1	2	1	3	7	2	2	4	6								7	16	8	45	100	3
Rudbeckianska	304	71	30	12	3	30	10	2	29	33	8	25	18	4	26	29	7	22	4	1	13	1	0	11				17	4	18	428	100	28	
Wenströmska	346	61	34	17	3	43	9	2	26	60	11	45	28	5	40	53	9	40	15	3	47	7	1	78	1	0	50	35	6	38	571	100	37	
Waldorf	7	64	1						2	18	2					2	18	2												11	100	1		
Total	1 010	65	100	40	3	100	34	2	100	132	9	100	70	5	100	131	8	100	32	2	100	9	1	100	2	0	100	92	6	100	1 552	100	100	

Wenströmska är den största gymnasieskolan vilket resulterar i höga antal alla kategorier beträffande civilstånd. 40 % av dem som lever hos en skild ensamstående kvinna studerar på Wenströmska. I gruppen gift sammanboende fanns följande skolor representerade över kolumnens genomsnittliga 65%: 78 % av eleverna på ABB, 71 % av eleverna på Rudbeck samt 69 % av Carlforsskas elever.

Hushållets invandring och val av gymnasieskola

Tabell 24: Hushållets invandring och fördelning i %-rad samt %-kol per gymnasieskola

	Båda föräldrarna födda i Sverige			Mor född i Sverige/ Far född i utland/ ej uppgift			Far född i Sverige/ Mor född i utland/ ej uppgift			Båda föräldrarna födda i utland/ ej uppgift			Total		
	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol
Abb	43	86	4	2	4	2	5	10	5				50	100	3
Carlforsska	163	66	16	22	9	18	21	8	19	42	17	15	248	100	16
Hässlö	125	63	12	13	7	11	4	2	4	57	29	20	199	100	13
Vårdgymnasiet	27	60	3	3	7	3	3	7	3	12	27	4	45	100	3
Rudbeckianska	323	75	31	27	6	23	33	8	31	45	11	16	428	100	28
Wenströmska	350	61	34	50	9	42	40	7	37	131	23	46	571	100	37
Waldorf	7	64	1	2	18	2	2	18	2				11	100	1
Total	1 038	67	100	119	8	100	108	7	100	287	18	100	1 552	100	100

67 % av undersökningspopulationen var barn till svenskfödda föräldrar. Motsvarande siffror för ABB var 86 %, 75 % på Rudbeckianska och 61 % på Wenströmska. Carlforsska hade i stort sett den genomsnittliga representationen för respektive kategori. 18 % av den totala undersökningspopulationen hade båda föräldrarna födda utomlands. 46 % av föräldrarna där båda är födda utomlands lät sina barn börja på Wenströmska, vilket motsvarade 23 % av skolans elever. På Vårdgymnasiet var 27 % barn till den föräldrakategorin. 29 % av Hässlös elever hade båda föräldrarna födda utomlands. Ingen av friskolorna hade någon elev med båda föräldrarna födda utomlands.

Hushållets invandring och val av utbildning

Tabell 25: Fördelningen mellan hushållets invandring samt elevens val av program och skola

	Båda föräldrarna födda i Sverige			Mor född i Sverige/ Far född i utland/ ej uppgift			Far född i Sverige/ Mor född i utland/ ej uppgift			Båda föräldrarna födda i utland/ ej uppgift			Total		
	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol	n	%rad	% kol
abbSM	43	86	4	2	4	2	5	10	5				50	100	3
ca ESDT	14	56	1	4	16	3	2	8	2	5	20	2	25	100	2
ca ESMU	22	76	2	3	10	3	2	7	2	2	7	1	29	100	2
ca HP	40	65	4	3	5	3	3	5	3	16	26	6	62	100	4
ca HV	19	70	2	1	4	1	3	11	3	4	15	1	27	100	2
ca SM	8	57	1	1	7	1	3	21	3	2	14	1	14	100	1
ca SP-före	21	84	2	1	4	1	1	4	1	2	8	1	25	100	2
ca SPEK	30	56	3	8	15	7	6	11	6	10	19	3	54	100	3
ca SPSA	9	75	1	1	8	1	1	8	1	1	8	0	12	100	1
hä FP-flp	10	59	1	1	6	1				6	35	2	17	100	1
hä FPFU	49	54	5	4	4	3	2	2	2	36	40	13	91	100	6
hä FPRP										1	100	0	1	100	0
hä FPTS	26	74	3	5	14	4				4	11	1	35	100	2
hä NV-fltek	17	63	2	2	7	2				8	30	3	27	100	2
hä NV-trfly	23	82	2	1	4	1	2	7	2	2	7	1	28	100	2
ru BF	36	64	3	6	11	5	3	5	3	11	20	4	56	100	4
ru ESKF	25	78	2	1	3	1	4	13	4	2	6	1	32	100	2
ru NVNA	96	78	9	5	4	4	13	11	12	9	7	3	123	100	8
ru SM	48	76	5	5	8	4	4	6	4	6	10	2	63	100	4
ru SPHU	4	44	0				1	11	1	4	44	1	9	100	1
ru SPSA	114	79	11	10	7	8	8	6	7	13	9	5	145	100	9
walSM	7	64	1	2	18	2	2	18	2				11	100	1
vd OPOM	27	60	3	3	7	3	3	7	3	12	27	4	45	100	3
we BPHB	12	80	1	2	13	2				1	7	0	15	100	1
we BPML	3	43	0	2	29	2	1	14	1	1	14	0	7	100	0
we ENVV	7	64	1	1	9	1				3	27	1	11	100	1
we FPRP	15	65	1	1	4	1				7	30	2	23	100	1
we HRHO	7	58	1				2	17	2	3	25	1	12	100	1
we HRRE	33	70	3	4	9	3	3	6	3	7	15	2	47	100	3
we IV	13	37	1	7	20	6	5	14	5	10	29	3	35	100	2
we LPBK	9	69	1	1	8	1	1	8	1	2	15	1	13	100	1
we LPKC	8	73	1				1	9	1	2	18	1	11	100	1
we MPIR	39	66	4	5	8	4	8	14	7	7	12	2	59	100	4
we MPTR	6	75	1							2	25	1	8	100	1
we NVNA	28	53	3	3	6	3	5	9	5	17	32	6	53	100	3
we NVTE	33	60	3	4	7	3	2	4	2	16	29	6	55	100	4
we SM	43	61	4	8	11	7	4	6	4	16	23	6	71	100	5
we SMNV	16	59	2	1	4	1				10	37	3	27	100	2
we SMSP	19	61	2	2	6	2	3	10	3	7	23	2	31	100	2
we SPSA	59	63	6	9	10	8	5	5	5	20	22	7	93	100	6
Total	1038	67	100	119	8	100	108	7	100	287	18	100	1552	100	100

Utbildningarna med högst andelar svenskfödda föräldrar var abbSM och ca SP-före. Genomsnittet i Västerås var 67 %. På de flesta av Rudbecks utbildningar var andelen svenskfödda föräldrar hög: NVNA 78 %, Rudbecks ESKF 78 %, SM 76 %. BF skilde sig från det mönstret med 64 %, likaså SPHU men den senare utbildningen hade så få elever att det är vanskligt att dra slutsatser.

På häNV-trfly hade 82 % av eleverna svenskfödda föräldrar, på häNV-fltek 63 %. Wenströmskas naturvetenskapliga utbildningar hade lägre andelar svenskfödda än Hässlö och Rudbeck. På weNVNA var 53 % svenskfödda, på weNVTE 60 % och weNVSM 59 %. Både caSPSA respektive ruSPSA ligger över genomsnittet för Västerås medan weSPSA något under. På caESMU var andelen dock 76 %. 60 % av Vårdgymnasiets elever har båda föräldrarna födda i Sverige.

Waldorf har för få elever för att kunna uttala sig om relationer till hushållets invandring.

18 % av undersökningspopulationen hade båda föräldrarna födda utomlands. Merparten av Wenströmskas och Hässlös utbildningar ligger över genomsnittet, förhållandet är det motsatta för Carlforsska och Rudbeckianska.

Föräldrarnas yrke och elevens val av gymnasieutbildning

I analyserna som presenterats hittills har eleverna blivit definierade utifrån sitt medelbetyg från grundskolan samt kön, eller föräldrarnas utbildningsnivå, sammanlagda inkomst, upplåtelseform, civilstånd och invandring. För att bättre se vidden av variation inom den sociala klassificeringen kommer i det följande eleverna att klassificeras utifrån föräldrarnas yrken. Som tidigare nämnts i kapitlet om klassificeringar var den ursprungliga ”32-nivån” för vissa grupperingar för liten till storleken så grupperna sammanfördes till en 26-gradig skala¹⁰⁶. Tabell 26, sidorna 42-46, visar på sambanden mellan hushållets högsta sociala grupp på 26-nivån och elevens val av gymnasieutbildning vid en viss gymnasieskola. I tabell 26 ser man mer detaljerat vad som skiljer de olika klasserna åt samt inom respektive klass. I tabellerna finns även de program med som elever inte har valt. Elevens ”avsmak” för en viss utbildning blir därmed tydliggjord. Utbildningarna är rangordnade efter kolumnprocent. Att barn till olika yrkesgrupper har olika utbildningsstrategier framkommer tydligt i tabell 26. Den högre klassens barn är minst differentierade på konsumtionsfältet av utbildningar och den högre arbetarklassen mest spridd över fältet. Även Lägre arbetarklass har stor spridning beträffande val av utbildningsvägar.

Tabell 26: Hushållets sociala grupp på 26-nivån och elevens val av gymnasieutbildning

Högre klass																			
Civilingenjör	Läkare			Ämneslärare/Universitetslärare			Jurist/Högre tjänsteman, privat sektor			Högre tjänsteman, offentlig sektor									
	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol				
ru NVNA	21	17	34	ru NVNA	10	8	34	ru SM	4	6	16	ru SPSA	18	12	19	ru NVNA	4	3	16
we NVNA	6	11	10	ru SM	5	8	17	ru SPSA	4	3	16	ru NVNA	16	13	17	ru SPSA	4	3	16
abbSM	4	8	7	ru SPSA	4	3	14	ru BF	2	4	8	abbSM	9	18	10	we SM	3	4	12
we NVTE	4	7	7	ca SPEK	2	4	7	ru NVNA	2	2	8	ru SM	9	14	10	we SPSA	3	3	12
ca ESMU	3	10	5	we SPSA	2	2	7	waISM	1	9	4	we NVNA	4	8	4	ca HV	2	7	8
ru SM	3	5	5	ca ESDT	1	4	3	ca SM	1	7	4	ru BF	4	7	4	we MPTR	2	3	8
ru SPSA	3	2	5	hä NV-trfly	1	4	3	ca SP-före	1	4	4	we SMNV	3	11	3	ru SM	2	3	8
hä NV-trfly	2	7	3	ca ESMU	1	3	3	hä NV-fltek	1	4	4	we SMSP	3	10	3	ca SP-före	1	4	4
vd OPOM	2	4	3	vd OPOM	1	2	3	we SMNV	1	4	4	ru ESKF	3	9	3	we SMSP	1	3	4
ru BF	2	4	3	we NVNA	1	2	3	hä NV-trfly	1	4	4	ca HP	3	5	3	hä FPTS	1	3	4
we MPTR	2	3	3	we NVTE	1	2	3	ca ESMU	1	3	4	we SPSA	3	3	3	we HRRE	1	2	4
we SM	2	3	3					abbSM	1	2	4	hä NV-fltek	2	7	2	hä PPFU	1	1	4
ca SP-före	1	4	2	abbSM	1	4	2	we NVNA	1	2	4	hä NV-trfly	2	7	2				
ca HV	1	4	2	ca HP	1	4	2	ca SPEK	1	2	4	we NVTE	2	4	2	Hög.tj.män, off.			
we SMNV	1	4	2	ca HV	1	4	2	we NVTE	1	2	4	ca ESMU	2	4	2	abbSM			
we SMSP	1	3	2	ca SM				ca HP	1	2	4	we LPKC	1	9	1	ca ESMU			
ru ESKF	1	3	2	ca SP-före				we SPSA	1	1	4	ca SPSA	1	8	1	ca HP			
we HRRE	1	2	2	ca SPSA				Ämneslärare				we LPBK	1	8	1	ca SM			
hä PPFU	1	1	2	ca SPSA				ca ESDT				ca SM	1	7	1	ca SPEK			
Civilingenjör				hä FP-flp				ca HV				ca ESDT	1	4	1	ca SPSA			
ca ESDT				hä PPFU				ca SPSA				ca ESMU	1	3	1	hä FP-flp			
ca HP				hä FPRP				ca SPSA				vd OPOM	1	2	1	hä FPRP			
ca SM				hä FPTS				hä FP-flp				we HRRE	1	2	1	hä NV-fltek			
ca SPEK				hä NV-fltek				hä PPFU				we MPTR	1	2	1	hä NV-trfly			
ca SPSA				ru BF				hä FPRP				we SM	1	1	1	ru BF			
hä FP-flp				ru ESKF				hä FPTS								ru ESKF			
hä FPRP				ru SPHU				ru ESKF								ru SPHU			
hä FPTS				waISM				ca HV								vd OPOM			
hä NV-fltek				we BPMB				ca SP-före								waISM			
ru SPHU				we ENVV				hä FP-flp								we BPMB			
waISM				we FPRP				hä PPFU								we BPML			
we BPMB				we HRHO				hä FPTS								we ENVV			
we BPML				we HRRE				ru SPHU								we FPRP			
we ENVV				we IV				waISM								we HRHO			
we FPRP				we LPBK				we IV								we IV			
we HRHO				we LPKC				we BPML								we LPBK			
we IV				we MPTR				we ENVV								we LPKC			
we LPBK				we MPTR				we FPRP								we MPTR			
we LPKC				we SM				we HRHO								we NVNA			
we MPTR				we SMNV				we IV								we NVTE			
we SPSA				we SMSP				we MPTR								we SMNV			
Total	61	4	100	Total	29	2	100	Total	25	2	100	Total	93	6	100	Total	25	2	100

¹⁰⁶ Se Klassificeringar, p 12

NVNA anses vara gymnasieskolans elitutbildning och där återfinns i undersökningsmaterialet barn till högutbildade föräldrar. Inom högre klass prioriterar 44 % av civilingenjörernas barn och 37 % av läkarnas barn NVNA. Andelen läkarbarn på NVNA är något lägre än riksgenomsnittet på omkring 40 %¹⁰⁷. Riksgenomsnittet för barn till Civilingenjörer är på 32 %¹⁰⁸ för NVNA. Totalt 56 % av Civilingenjörernas barn i Västerås går på en NV-utbildning. Ytterligare 7 % av barn från Civilingenjörshem går till abbSM. Till SP går 9 % av Civilingenjörernas barn medan 28 % av läkarbarnen.

Andelen ämnesläraryrken som valt inriktningen NVNA är 12 % vilket kan jämföras med 27,8 %¹⁰⁹ i riksgenomsnittet. Med det totala utbudet av NV-utbildningar i Västerås studerar 28 % av ämnesläraryrken på en sådan. Ämneslärares barn och Jurist/Högre tjänstemän i privat sektor föredrog SPSA, vilken är den näst största studieförberedande utbildningen efter NVNA. Eftersom grupperna är små till de olika utbildningarna har jag avstått från fler jämförelser med riksgenomsnitt¹¹⁰.

Av högre tjänstemän i privat sektor har 10 % sina barn på abbSM och lika många till ruSM. De satsar alltså i stor utsträckning på specialutformade program. I Västeråsmaterialet är 6 % högre tjänstemän i privat sektor.

Fortsättning på tabell 26

Medelklass																			
Företagsledare			Journalist/konstproducent			Tekniker, offentlig sektor			Tekniker, privat sektor			Tjänstemän, mellannivå, offentlig sektor/Polis							
n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol		
ru NVNA	3	2	16	ru SPSA	5	3	21	ru SPSA	3	2	15	we NVTE	17	31	13	we SPSA	3	3	15
ca SPEK	2	4	11	we IV	3	9	13	we NVNA	2	4	10	ru NVNA	13	11	10	ru SPSA	3	2	15
ru SPSA	2	1	11	ru SM	3	5	13	we MPJR	2	3	10	ru SPSA	10	7	8	we HRRE	2	4	10
ca SPSA	1	8	5	waISM	2	18	8	hä FPFU	2	2	10	hä NV-trfly	8	29	6	ru NVNA	2	2	10
hä NV-flek	1	4	5	ca ESMU	2	7	8	we SPSA	2	2	10	we NVNA	7	13	5	ca SPSA	1	8	5
hä NV-trfly	1	4	5	ca ESDT	1	4	4	ru SPHU	1	11	5	ca SPEK	7	13	5	ca SP-före	1	4	5
ca ESMU	1	3	5	ca SP-före	1	4	4	ca SPSA	1	8	5	ca HP	7	11	5	ca ESMU	1	3	5
we SMSP	1	3	5	hä NV-trfly	1	4	4	we FPRP	1	4	5	abbSM	6	12	5	ru ESKF	1	3	5
abbSM	1	2	5	abbSM	1	2	4	we SMSP	1	3	5	we SM	6	8	5	hä FPTS	1	3	5
we NVNA	1	2	5	we NVTE	1	2	4	ru ESKF	1	3	5	we HRRE	5	11	4	ca SPEK	1	2	5
we NVTE	1	2	5	we MPJR	1	2	4	we HRRE	1	2	5	we MPJR	5	8	4	we NVTE	1	2	5
ru BF	1	2	5	ca HP	1	2	4	abbSM	1	2	5	ru BF	4	7	3	ru BF	1	2	5
ru SM	1	2	5	hä FPFU	1	1	4	we NVTE	1	2	5	ru SM	4	6	3	ru SM	1	2	5
we SM	1	1	5	ru NVNA	1	1	4	ru SM	1	2	5	we SPSA	4	4	3	hä FPFU	1	1	5
we SPSA	1	1	5									ca SP-före	3	12	2	Tj.män.m-niv.off.			
				Journ./Konst				Tekniker, off.				we SMNV	3	11	2	abbSM			
Företagsledare				ca HV				ca ESDT				ca ESMU	3	10	2	ca ESDT			
ca ESDT				ca SM				ca ESMU				we SMSP	3	10	2	ca HP			
ca HP				ca SPEK				ca HP				ru ESKF	3	9	2	ca HV			
ca HV				ca SPSA				ca HV				hä FPTS	2	6	2	ca SM			
ca SM				hä FP-flp				ca SM				we IV	2	6	2	hä FP-flp			
ca SP-före				hä FPRP				ca SP-före				vd OPOM	2	4	2	hä FPRP			
hä FP-flp				hä FPTS				ca SPEK				we LPKC	1	9	1	hä NV-flek			
hä FPFU				hä NV-flek				ca SPEK				ca SPSA	1	8	1	hä NV-trfly			
hä FPRP				ru BF				we LPKC				we BPHB	1	7	1	ru SPHU			
hä FPTS				ru BF				ca SPSA				ca ESDT	1	4	1	vd OPOM			
ru ESKF				ru ESKF				we BPHB				ca HV	1	4	1	waISM			
ru SPHU				ru SPHU				ca ESDT								we BPHB			
vd OPOM				vd OPOM				ca HV								we BPML			
waISM				we BPHB												we ENVV			
we BPHB				waISM												we FPRP			
we BPML				we ENVV												we HRHO			
we ENVV				we HRHO												we IV			
we FPRP				we HRRE												we LPBK			
we HRHO				we LPBK												we LPKC			
we HRRE				we LPKC												we MPJR			
we IV				we MPTR												we MPTR			
we LPBK				we NVNA												we NVNA			
we LPKC				we SM												we SM			
we MPJR				we SMNV												we SMNV			
we MPTR				we SMSP												we SMNV			
we SMNV				we SPSA												we SMSP			
Total	19	1	100	Total	24	2	100	Total	20	1	100	Total	129	8	100	Total	20	1	100

¹⁰⁷ SOU 2000:39, p 76-77

¹⁰⁸ SOU 2000:39, p 77

¹⁰⁹ SOU 2000:39, p 77

¹¹⁰ För uppgifter om riksgenomsnitt se SOU 2000:39, p 77

Det finns två tendenser i spridningsmönster över de olika gymnasieutbildningarna bland medelklassens barn. Klasslärarna och barn till tekniker i privat sektor söker över större delar av utbildningsfältet medan övriga tycks vara mindre rörliga. På grund av små grupper per utbildning är det vanskligt att dra slutsatser. Undantaget är gruppen barn till tekniker i privat sektor vilka utgjorde 8 %, eller 129 elever av undersökningsmaterialets 1552 elever och utgjorde den största enskilda gruppen före omkodningen. 41 % av dessa valde nära de naturvetenskapliga och företrädesvis tekniska utbildningarna.

Fortsättning på tabell 26

Lägre medelklass															
Tjänstemän, mellannivå, privat sektor	Klasslärare			Sjuk- och hälsovårdsanställda			Kontorsanställd, offentlig sektor			Kontorsanställd, privat sektor					
	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol
ru NVNA	7	6	13	we NVNA	7	13	9	ru SPSA	12	8	11	ru SPSA	5	3	13
ru SPSA	7	5	13	ru SPSA	7	5	9	we SPSA	11	12	10	we SPSA	4	4	11
ca SPEK	5	9	9	we MPIR	6	10	8	we MPIR	7	12	6	ru NVNA	4	3	11
vd OPOM	3	7	5	ru NVNA	5	4	6	hä FPFU	7	8	6	we SM	3	4	8
we NVNA	3	6	5	ca ESDT	4	16	5	ru NVNA	7	6	6	ca ESDT	2	8	5
ru SM	3	5	5	we SMSP	4	13	5	ru SM	5	8	5	we HRRE	2	4	5
we SM	3	4	5	we HRRE	4	9	5	we IV	4	11	4	ru BF	2	4	5
we SPSA	3	3	5	abbSM	4	8	5	vd OPOM	4	9	4	we MPIR	2	3	5
ca ESDT	2	8	4	ca HV	3	11	4	abbSM	4	8	4	ru SM	2	3	5
ca ESMU	2	7	4	ca ESMU	3	10	4	we SM	4	6	4	we HRHO	1	8	3
hä FPTS	2	6	4	ca HP	3	5	4	ca ESMU	3	10	3	hä FP-flp	1	6	3
we HRRE	2	4	4	ru SM	3	5	4	ru ESKF	3	9	3	ca SP-före	1	4	3
abbSM	2	4	4	we SPSA	3	3	4	hä FPTS	3	9	3	we SMNV	1	4	3
we MPIR	2	3	4	walSM	2	18	3	ca SPEK	3	6	3	we SMSP	1	3	3
ca HP	2	3	4	ca SPSA	2	17	3	we NVTE	3	5	3	ru ESKF	1	3	3
we HRHO	1	8	2	ca SM	2	14	3	ru BF	3	5	3	hä FPTS	1	3	3
hä NV-fltek	1	4	2	hä NV-fltek	2	7	3	ca HP	3	5	3	vd OPOM	1	2	3
we SMNV	1	4	2	hä NV-trfly	2	7	3	walSM	2	18	2	abbSM	1	2	3
hä NV-trfly	1	4	2	ru ESKF	2	6	3	we FPRP	2	9	2	we NVTE	1	2	3
ru ESKF	1	3	2	vd OPOM	2	4	3	ca ESDT	2	8	2	ca HP	1	2	3
we NVTE	1	2	2	ca SPEK	2	4	3	ca SP-före	2	8	2	hä FPFU	1	1	3
hä FPFU	1	1	2	we SM	2	3	3	hä NV-fltek	2	7	2	Kontor.ans.off.			
Tj.män.m-niv.pri.				we BPML	1	14	1	hä NV-trfly	2	7	2	ca ESMU	1	2	2
ca HV				ru SPHU	1	11	1	we SMSP	2	6	2	ca HV			
ca SM				hä FPTS	1	3	1	we HRRE	2	4	2	ca SM			
ca SP-före				ru BF	1	2	1	we NVNA	2	4	2	ca SPEK			
ca SPSA				hä FPFU	1	1	1	ru SPHU	1	11	1	ca SPSA			
hä FP-flp				Klasslärare			we ENVV	1	9	1	hä FPRP				
hä FPRP				ca SP-före			we BPHB	1	7	1	hä NV-fltek				
ru BF				hä FP-flp			hä FP-flp	1	6	1	hä NV-trfly				
ru SPHU				hä FPRP			ca HV	1	4	1	ru SPHU				
walSM				we BPHB			we SMNV	1	4	1	walSM				
we BPHB				we ENVV			Hälsö-o sjukv.			we BPHB			we BPHB		
we BPML				we FPRP			ca SM				we BPML		we BPML		
we ENVV				we HRHO			ca SPSA				we ENVV		we ENVV		
we FPRP				we IV			hä FPRP				we FPRP		we IV		
we IV				we LPBK			we BPML				we IV		we LPBK		
we LPBK				we LPKC			we HRHO				we LPBK		we LPKC		
we LPKC				we MPTR			we LPBK				we LPKC		we MPTR		
we MPTR				we NVTE			we LPKC				we MPTR		we MPTR		
we SMSP				we SMNV			we MPTR				we NVNA		we SMNV		
Total	55	4	100	Total	79	5	100	Total	110	7	100	Total	38	2	100
												Total	48	3	100

Gemensamt för de olika yrkesgrupperna ovan är att de har stor spridning på fältet av utbildningar. Eleverna föredrar teoretiska utbildningar. Lägg märke till den lägre medelklassens rangordning angående de mest vanliga valen i grupperna. Alla tre valde först och främst ruSPSA, därefter weSPSA.

Fortsättning på tabell 26

Högre arbetarklass																			
Bonde, fiskare			Småföretagare			Handelsmän			Förmän			Kvalificerad arbetare inom produktion							
n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol	n	%rad	%kol					
we BPHB	1	7	6	hä FPTS	3	9	11	hä FP-flp	2	12	13	hä PPFU	3	3	20	we SPSA	11	12	7
hä FP-flp	1	6	6	ca SP-före	2	8	7	abbSM	2	4	13	we ENVV	2	18	13	we SMSP	11	8	7
hä NV-trfly	1	4	6	ca HV	2	7	7	ca ESDT	1	4	7	ru SPSA	2	1	13	we SM	10	14	7
hä FPTS	1	3	6	hä NV-fltek	2	7	7	ca SP-före	1	4	7	we MPTR	1	13	7	hä PPFU	10	11	7
hä PPFU	2	2	13	hä FP-flp	1	6	4	we SMNV	1	4	7	ca SP-före	1	4	7	ca SPEK	9	17	6
we HRRE	1	2	6	hä PPFU	5	5	19	ca HP	2	3	13	we SMNV	1	4	7	ca HP	9	15	6
abbSM	1	2	6	ru BF	2	4	7	ru ESKF	1	3	7	ca SPEK	1	2	7	we MPTR	7	12	5
we NVNA	1	2	6	ca ESMU	1	3	4	ca SPEK	1	2	7	we NVTE	1	2	7	we SMNV	7	6	5
ru BF	1	2	6	we HRRE	1	2	4	we MPTR	1	2	7	ru BF	1	2	7	ca HV	6	22	4
ru SM	1	2	6	ru SPSA	3	2	11	ru SM	1	2	7	ca HP	1	2	7	vd OPOM	6	13	4
we SM	1	1	6	we NVTE	1	2	4	ru NVNA	1	1	7	we SM	1	1	7	abbSM	6	12	4
ru SPSA	2	1	13	we MPTR	1	2	4	ru SPSA	1	1	7				ru BF	6	11	4	
we SPSA	1	1	6	ca HP	1	2	4								we IV	5	14	3	
ru NVNA	1	1	6	ru SM	1	2	4	ca ESMU				abbSM				we HRRE	5	11	3
				we SPSA	1	1	4	ca HV				ca ESDT				hä FP-flp	4	24	3
Bönder, fiskare								ca SM				ca HV				hä FPTS	4	11	3
ca ESDT				Småföretagare				ca SPSA				ca SM				we ENVV	3	27	2
ca ESMU				abbSM				hä PPFU				ca SPSA				ca ESDT	3	12	2
ca HP				ca ESDT				hä FPRP				ca SP-före				ca SP-före	3	12	2
ca HV				ca SM				hä FPTS				hä FPRP				ru ESKF	3	9	2
ca SM				ca SPEK				hä NV-fltek				we FPRP				we FPRP	3	9	2
ca SP-före				ca SPSA				hä NV-trfly				we BPML				we BPML	2	29	1
ca SPEK				hä FPRP				ru BF				we MPTR				we MPTR	2	25	1
ca SPSA				hä NV-trfly				ru SPHU				we LPKC				we LPKC	2	18	1
hä FPRP				ru ESKF				vd OPOM				ru NVNA				we LPBK	2	15	1
hä NV-fltek				ru NVNA				walSM				ca SM				ca SM	2	14	1
ru ESKF				ru SPHU				we BPHB				ru SPHU				we BPHB	2	13	1
ru SPHU				vd OPOM				we BPML				vd OPOM				ru SPSA	2	9	1
vd OPOM				walSM				we ENVV				walSM				ru NVNA	2	6	1
walSM				we BPHB				we FPRP				we BPHB				ca ESMU	2	4	1
we BPML				we BPML				we BPML				we BPML				ca SPSA	2	3	1
we ENVV				we ENVV				we HRHO				we NVTE				we NVTE	1	4	1
we FPRP				we FPRP				we HRRE				we HRHO				ca ESMU	1	3	1
we HRHO				we HRHO				we IV				we HRRE				ru SM	1	3	1
we IV				we IV				we LPBK											
we LPBK				we LPBK				we LPKC				we IV							
we LPKC				we LPKC				we MPTR				we LPBK							
we MPTR				we MPTR				we NVNA				we LPKC							
we MPTR				we NVNA				we NVTE				we MPTR							
we NVTE				we SM				we SM				we MPTR							
we SMNV				we SMNV				we SMSP				we NVNA							
we SMSP				we SMSP				we SPSA				we SMSP							
Total	16	1	100	Total	27	2	100	Total	15	1	100	Total	15	1	100	Total	150	10	100

Tabellen ovan visar grupper med så få individer per utbildning att inga slutsatser går att dra. Märk dock att gruppen barn till Kvalificerade arbetare inom produktion är stor och att den likaså uppvisar stor spridning över de flesta utbildningar. När radprocenten granskas ser man att gruppen har relativt stora andelar på de praktiska programmen.

Fortsättning på tabell 26

Lägre arbetarklass				Okvalificerad/okvalificerade arbetare inom service/sektern				Övriga				Ej förvärvsarbetande				Ej med i FoB-90				Total			
Okvalificerad arbetare inom produktion/Lantarbetare				Okvalificerad/okvalificerade arbetare inom service/sektern				Övriga				Ej förvärvsarbetande				Ej med i FoB-90				Total			
n	%rad	%kol		n	%rad	%kol		n	%rad	%kol		n	%rad	%kol		n	%rad	%kol		n	%rad	%kol	
hä FPFU	13	14	10	we SPSA	11	12	10	hä FPFU	8	9	16	we IV	7	20	7	hä FPFU	16	18	17	ru SPSA	145	100	9
we SPSA	11	12	8	we SM	10	14	9	we NVNA	5	9	10	vd OPOM	6	13	6	vd OPOM	7	16	8	ru NVNA	123	100	8
ru BF	10	18	7	ru BF	9	16	8	ca HP	4	6	8	ca HP	6	10	6	we NVTE	7	13	8	we SPSA	93	100	6
hä FPIS	8	23	6	hä FPFU	9	10	8	ru NVNA	4	3	8	we HRRE	6	6	6	ru SPSA	7	5	8	hä FPFU	91	100	6
ca HP	8	13	6	ru SPSA	9	6	8	ca HV	3	11	6	ru SPSA	5	3	5	we SM	6	8	7	we SM	71	100	5
we SM	8	11	6	we HRRE	7	15	6	we IV	3	9	6	we LPBK	4	31	4	we FPRP	5	22	5	ru SM	63	100	4
we FPRP	6	26	4	we MPFR	5	8	4	we SPSA	3	3	6	we FPRP	4	17	4	ca HP	5	8	5	ca HP	62	100	4
we IV	6	17	4	we LPBK	4	31	3	ru SPSA	3	2	6	we SMNV	4	15	4	hä NV-fltek	4	15	4	we MPFR	59	100	4
we HRRE	6	13	4	we IV	4	11	3	ca SPSA	2	17	4	we NVTE	4	7	4	we SMNV	4	15	4	ru BF	56	100	4
we MPFR	6	10	4	abbSM	4	8	3	abbSM	2	4	4	we SM	4	6	4	we NVNA	4	8	4	we NVTE	55	100	4
we BPHB	4	27	3	we HRHO	3	25	3	we MPFR	2	3	4	ru NVNA	4	3	4	ca SPEK	4	7	4	ca SPEK	54	100	3
we NVNA	4	8	3	we BPHB	3	20	3	we SM	2	3	4	we LPKC	3	27	3	ru SPHU	3	33	3	we NVNA	53	100	3
ca SPEK	4	7	3	ca HV	3	11	3	hä FPRP	1	100	2	ca ESDT	3	12	3	ru SM	3	5	3	abbSM	50	100	3
ru NVNA	4	3	3	we SMSP	3	10	3	we BPML	1	14	2	hä NV-fltek	3	11	3	we ENVV	2	18	2	we HRRE	47	100	3
we HRHO	3	25	2	ru ESKF	3	9	3	we MPTR	1	13	2	hä NV-trfly	3	11	3	we SMSP	2	6	2	vd OPOM	45	100	3
hä NV-fltek	3	11	2	hä FPIS	3	9	3	walSM	1	9	2	ru ESKF	3	9	3	hä FPIS	2	6	2	hä FPIS	35	100	2
ca ESMU	3	10	2	we NVTE	3	5	3	hä FP-flp	1	6	2	we SPSA	3	6	3	ru BF	2	4	2	we IV	35	100	2
we SMSP	3	10	2	we LPKC	2	18	2	ca SP-före	1	4	2	ca SPEK	3	6	3	ru NVNA	2	2	2	ru ESKF	32	100	2
vd OPOM	3	7	2	ca SP-före	2	8	2	we SMSP	1	3	2	ru BF	3	5	3	we MPTR	1	13	1	we SMSP	31	100	2
ru SM	3	5	2	we SMNV	2	7	2	vd OPOM	1	2	2	we MPFR	3	5	3	we HRHO	1	8	1	ca ESMU	29	100	2
we MPFR	2	25	1	we NVNA	2	4	2	we NVTE	1	2	2	hä FPFU	3	3	3	hä NV-trfly	1	6	1	hä NV-trfly	28	100	2
ca ESDT	2	8	1	ca SPEK	2	4	2	ru SM	1	2	2	we BPML	2	29	2	ca HV	1	4	1	ca HV	27	100	2
ca SP-före	2	8	1	ca HP	2	3	2	Övriga				we HRHO	2	17	2	we HRRE	1	2	1	hä NV-fltek	27	100	2
ru ESKF	2	6	1	we BPML	1	14	1	ca ESDT				ca SM	2	14	2	we MPFR	1	2	1	we SMNV	27	100	2
ru SPHU	1	11	1	we MPTR	1	13	1	ca ESMU				we BPML	2	13	2	we SPSA	1	1	1	ca ESDT	25	100	2
we ENVV	1	9	1	walSM	1	9	1	ca SM				we NVNA	2	4	2	Soc-Ej i FoB-90				ca SP-före	25	100	2
we LPKC	1	9	1	ca SM	1	7	1	ca SPEK				ru SM	2	3	2	abbSM				we FPRP	23	100	1
ca SPSA	1	8	1	hä FP-flp	1	6	1	hä FPIS				ru SPHU	1	11	1	ca ESDT				hä FP-flp	17	100	1
we LPBK	1	8	1	we FPRP	1	4	1	hä NV-fltek				walSM	1	9	1	ca ESMU				we BPHB	15	100	1
hä FP-flp	1	6	1	hä NV-fltek	1	4	1	hä NV-trfly				we ENVV	1	9	1	ca SM				ca SM	14	100	1
we SMNV	1	4	1	ca ESMU	1	3	1	ru BF				ca SPSA	1	8	1	ca SP-före				ca SP-före	13	100	1
abbSM	1	2	1	vd OPOM	1	2	1	ru ESKF				hä FP-flp	1	6	1	ca SPSA				ca SPSA	12	100	1
we NVTE	1	2	1	ru SM	1	2	1	ru SPHU				ca HV	1	4	1	hä FPRP				we HRHO	12	100	1
ru SPSA	1	1	1	Ökval.arb.iserv.				we BPHB				ca ESMU	1	3	1	hä NV-trfly				walSM	11	100	1
ca HV				ca ESDT				we ENVV				we SMSP	1	3	1	ru ESKF				we ENVV	11	100	1
ca SM				ca SPSA				we FPRP				hä FPIS	1	3	1	walSM				we LPKC	11	100	1
hä FPRP				hä FPRP				we HRHO				Ej förvärvsarb.				we BPHB				ru SPHU	9	100	1
hä NV-trfly				hä NV-trfly				we HRRE				abbSM				we BPML				we MPTR	8	100	1
walSM				ru NVNA				we LPBK				ca SP-före				we IV				we BPML	7	100	0
we BPML				ru SPHU				we LPKC				hä FPRP				we LPBK				hä FPRP	1	100	0
Total	134	9	100	Total	115	7	100	Total	51	3	100	Total	105	7	100	Total	92	6	100	Total	1552	100	100

I gruppen Lägre arbetarklass märks trots att det är här fler elever i yrkeskategorin än i flertalet av övriga inga särskilda tendenser om man ser till antalet elever för en viss utbildning. Wenströmskas yrkesförberedande program har dock en överrepresentation bland barn till kvalificerade/okvalificerade arbetare i service och produktion. Intresset för studieförberedande program är lågt. Av ruNVNA är 4 % från okvalificerade arbetare i produktion. Gruppen barn till okvalificerade arbetare inom produktion är stor i undersökningsmaterialet och består av 9 % av det totala elevantalet i studien. I gruppen okvalificerade arbetare i servicesektorn finns inte en elev som valt ruNVNA. På betygsmriterande abbSM finns dock 8 % av eleverna med sitt ursprung i okvalificerade arbeten i service och 2 % från okvalificerade arbetare i produktion. Gruppen som ej förvärvsarbetade bestod av 105 personer, eller 7 % av den totala undersökningsgruppen. Gruppen visar framförallt sitt intresse för yrkesförberedande utbildningar på Wenströmska gymnasiet. Ingen elev i gruppen sökte till abbSM eller SP-före.

Diskussion

Forskningsprojektet "Gymnasieskolan som konkurrensfält" innebar att studera gymnasieskolans förändringar ur ett utbildningssociologiskt perspektiv. Den "sociala snedrekryteringen" är i princip oförändrad sedan 1998 men differentiering har skett mellan sociala grupper och utbildningsinstitutioner. De olika eliterna har fått det lättare att finna passande vägar för sina barn i utbildningssystemet. Man har upptäckt paradoxen att med en mer heterogen gymnasieskola blir den enskilda skolans program och gren allt mer homogen beträffande rekryteringen. Därför efterlystes forskning på regional nivå för att närgående kunna analysera gymnasieskolans omvandling i ett sammanhang.

Vad kännetecknade konkurrensfältet för gymnasieeleverna i årskurs 2 i Västerås 1998? Västerås skiljer sig från de övriga kommunerna i Västmanlands län. Västerås har bl a fler gymnasieskolor, högre utbildningsnivå, högre sammanräknad förvärvsinkomst samt fler elever som påbörjar högskoleutbildning inom 3 år efter avslutad gymnasieutbildning än grannkommunerna i länet. Detta är inte förvånande med tanke på näringslivet och närheten till den snabbt expanderande högskolan.

Elevströmmarna mellan Västmanlands kommuner är svaga vilket kan förklaras av att gymnasieskolor finns i nästan varje kommun. De få elever som väljer att pendla kan göra det tack vare de relativt korta geografiska avstånden och samverkansavtal mellan kommunerna. Hässlögymnasiet skiljer sig kraftigt från mönstret eftersom skolan erbjuder högspecialiserade utbildningar. 173 av skolans 199 elever kom från andra län. På riksintagsutbildningen trafikflygargrenen kom endast 2 av 28 från Västerås och på flygteknikergrenen 1 av 27.

Intagningssystemet i Västerås tillämpade 1997 i huvudsak den sk närhetsprincipen och bostadens geografiska placering i förhållande till den tänkta gymnasieskolan var viktig. Till frisörutbildningen samt till friskolan ABB Industrigymnasium användes betygsintag. Elever med höga betyg väljer ofta naturvetenskapligt program. Notera att 46 % av eleverna på ABB Industrigymnasium hade medelbetyg 4,5-5,0, 52 % hade medelbetyget 4,0-4,5. Västeråseleverna med de absolut högsta betygen valde inte först och främst naturvetenskapligt program med naturvetenskaplig inriktning, Drygt en tredjedel valde istället en industriteknisk friskola. Utfallet kan bero på att det då framgångsrika industriföretaget ABB satsade både pengar och kunskaper på ett specialutformat program med nya pedagogiska metoder samt en egen dator till varje elev. Begreppet friskola på gymnasiet var dessutom ganska nytt. Friskoledebatten hade varit laddad i Västerås några år tidigare. Socialdemokraterna hade förlorat i det kommunala valet när de ville lägga ned Fryxellska skolan. Betygsfri intagning brukar istället gynna specialutformade program. Intressant hade även varit att mäta vad avsaknaden av betygsintag till övriga skolor hade för betydelse för rekryteringen till abbSM samt vad utbildningsnämndens rekommendation att söka teknisk utbildning med hänvisning till arbetsmarkanden hade för påverkan. 1998 ansåg många att friskolor var ett storstadsfenomen. 3 % av Sveriges gymnasieelever gick i en friskola. Av undersökningsmaterialets totalt 154 grundskoleelever som har gått i friskola i kommer 146 från Västerås kommun. 46 % av grundskolans friskoleelever valde sedan Rudbeckianska gymnasiet och 2 % ABB Industrigymnasium. 4 % av gymnasieeleverna i Västerås var fördelade på de två friskolorna ABB Industrigymnasium och Västerås Waldorfskola. Bland elever från fristående grundskola var ruNVNA och därefter ruSPSA populärast, bland elever från kommunal grundskola var ruSPSA mest eftertraktat därefter ruNVNA.

Sambandet mellan socialt ursprung och grundskolans medelbetyg är starkt. Att komma från lägre social klass och erhålla högt medelbetyg är generellt ganska ovanligt. Förhållandena i Västeråsmaterialet är likartat men bland den högre klassens barn fick fler än riksgenomsnittet högre medelbetyg än 4,0. Det är också något vanligare i undersökningspopulationen bland medelklassens flickor än pojkar att uppnå medelbetyg i intervallet 4,0-5,0. Friskolorna hade sin stora målgrupp i medelklassen. I betygsintervallet 4,0-4,4 framkom stora skillnader i förhållande till föräldrarnas kortare respektive längre högskoleutbildning. Drygt hälften av eleverna med medelbetyg i intervallet 4,5-5,0 kommer från hem med minst 3 årig högskoleutbildning, ingen elev i detta intervall kom från hem med folkskola som högsta utbildningsnivå. Ingen av gymnasiefriskolorna hade föräldrar med högsta utbildningsnivå i folkskola eller forskarutbildning.

Att studera gymnasieskolan i Västerås handlade ofta om att studera de olika gymnasieskolorna. De kommunala skolorna var både större till antal och erbjöd fler utbildningar än friskolorna. De kommunala skolorna präglades av om utbildningarna var yrkesförberedande eller studieförberedande. Ingen elev på det studieförberedande samhällsvetenskapliga programmet hade 4,5 eller mer i betyg från grundskolan. I detta betygsintervall återfinns inte heller några elever i yrkesförberedande program. 26 % av barn från lägre arbetarklass respektive 62 % av barn till den högre klassen sökte till studieförberedande program. Andelarna är lägre än riksgenomsnittet, vilket kan bero på att Västerås satsade på många nya specialutformade program såväl i friskolor som i kommunal regi. Som Donald Broady påpekar¹¹¹ brukar debatten om social snedrekrytering stanna vid att skilja mellan gymnasieskolans yrkesförberedande program och studieförberedande. Broady betonar¹¹² att den sociala snedrekryteringen sker *inom* de studieförberedande programmen, framförallt mellan å ena sidan det alltmer elitpräglade naturvetenskapliga programmets naturvetenskapliga gren, å andra sidan det samhällsvetenskapliga programmet. Detta fenomen märks också tydligt i Västeråsstudien. Nästan hälften av den högre klassens barn valde Rudbeckianska gymnasiet studieförberedande program. ruNVNA var mest attraktivt hos den högre klassen. En annan intressant iakttagelse är att hela 44 % av Civilingenjörernas barn valde NVNA jämfört med 32 % för riksgenomsnittet. ruBF hade högre socialt ursprung än ruESDT och weNVTE. Även medelklassens barn valde Rudbeckianska gymnasiet i första hand men framförallt SPSA. Den sociala spridningen är liksom i riket större inom SPSA än NVNA. Den största sociala spridningen inom SPSA finns föga förvånande på Wenströmska gymnasiet.

Gymnasieskolan är könssegregerad. ABB: s Industrigymnasium hade mest ojämn könsfördelning av alla skolor med 70 % av elevstocken bestående av pojkar vilka hade de högsta grundskolebetygen i undersökningsmaterialet. Högt socialt ursprung och kön sammanfaller inte alltid vid val av gymnasieutbildning. Endast läkar- och civilingenjörernas barn är oavsett kön lika benägna att välja samma gymnasieelitutbildning. Bland de skolmässigt definierade elitutbildningarna som NVNA, NVSM och abbSM väljs dessa hellre av sönerna bland de övriga högre sociala grupperna, deras döttrar föredrar SP- och ES-utbildningar. Med variablerna kön och sociala grupper framkommer ingen polaritet mellan den akademiska och ekonomiska eliten. ruNVNA är lika populärt bland flickor som pojkar.

18 % av undersökningspopulationen hade båda föräldrarna födda utomlands men ingen av dessa elever valde någon av friskolorna. Nästan hälften av barnen i denna grupp valde att börja på Wenströmska gymnasiet men det vanligaste utbildningsvalet var häFPFU. Totalt 67 % av undersökningspopulationen kom från hem med båda föräldrarna födda i Sverige. Högst andel, 86 %, av barn till föräldrar födda i Sverige fanns på abbSM.

---

¹¹¹ Studier av högskolan och gymnasieskolan som fält, p 5

¹¹² Studier av högskolan och gymnasieskolan som fält, p 5

Uppsatsen har studerat hur eleverna i årskurs 2 1998 agerade i rummet av skolor och gymnasieutbildningar i Västerås. Nästa steg kan vara att med intervjuer och enkäter undersöka hur eleverna och föräldrarna menar att de agerar på konsumtionsfältet. Hur viktigt är det för eleverna med betygsfri intagning respektive närhetsprincip? Vilken roll spelar de specialutformade programmen för utbildningsvalet? Vilken syn har föräldrarna förmedlat på utbildning kontra arbete? Hur är föräldrarnas kunskapsmässiga och tidsmässiga förmåga att stödja eleven under utbildningen? Hur viktig är en skolas rykte beträffande trivsel, lokaler, pedagogik, arbetstempo, undervisande lärare samt individuella val? Vad beror studieavbrotten i gymnasieskolan på? Väljer eleverna i årskurs 9 gymnasieutbildning med siktet direkt inställt på en arbetsmarknad eller högskoleutbildning?

Referenser

- Andersen, Heine och Kaspersen, Lars Bo *Klassisk och modern samhällsteori, Studentlitteratur, Lund 1999.*
- Aronsson, Åke *SPSS för Windows. En introduktion*, Studentlitteratur, Lund, 1994
- Björkman, Jan et al *Att lära och leda. En lärarutbildning för samverkan och utveckling*, SOU 1999:63, Utbildningsdepartementet, Stockholm 1999.
- Bourdieu, Pierre och Passeron, Jean-Claude *The Inheritors. French Students and Their Relation to Culture, The University of Chicago Press, Chicago 1979.*(Original:*Les héritiers, les étudiants et la culture*, Minuit, Paris 1964.)
- Bourdieu, Pierre *The State Nobility. Elite Schools in the Field of Power*, Stanford University Press, Stanford 1996. (Original: *La noblesse d'état. Grandes écoles et esprit de corps*, Les Éditions de Minuit, Paris 1989.)
- Bourdieu, Pierre *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag 2000. (Original: *Les règles de l'art: Genèse et structure du champ littéraire*, Éditions du Seuil, Paris 1992.)
- Bourdieu, Pierre *Kultur och kritik*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg 1991. (Original: *Questions de sociologie*, Les Éditions de Minuit, 1984)
- Bourdieu, Pierre *Kultursociologiska texter* i urval av Donald Broady och Mikael Palme, Brutus Östlings Bokförlag Symposium AB, 4:e upplagan 1993
- Broady, Donald *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*, 2:a utgåvan 1998, Skeptronhäften/Skeptron Occasional Papers nr 15
- Broady, Donald *Kulturens fält*, Daidalos, Göteborg, 1998.
- Broady, Donald *Läsestycken för samhällsvetare*, 5:e upplagan 1998. Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 6, SEC, ILU, Uppsala universitet.
- Broady, Donald et al ”Skolan under 1990-talet – sociala förutsättningar och utbildningsstrategier”, p5-133 i SOU 2000:39 *Välfärd och skola. Antologi från kommittén Välfärdsbokslut*, Stockholm, 2000.
- Broady, Donald *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, 2:a upplagan HLS Förlag, Stockholm, 1991.
- Broady, Donald *Studier av högskolan och gymnasieskolan som fält. Forskningsprogram 2002-2004.* <http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/sec-28.pdf>
- Börjesson, Mikael och Palme, Mikael *Social klassificering – analyser av olika nomenklatur för social klassificering och sociala gruppers karakteristika*. Paper presenterat på Workshop ”Kulturellt kapital och sociala klasser”, Uppsala universitet 12-14 oktober 2001.

- Börjesson, Mikael *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), ISSN 1103-1115, rapport nr 34, SEC/ILU Uppsala universitet, Uppsala 2004
- Erikson, Robert och Jonsson Jan O. *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, SOU 1993:85, Utbildningsdepartementet, Stockholm 1993
- Gustavsson, Martin *Makt och konstsmak. Sociala och politiska motsättningar på den svenska konstmarknaden 1920-1960*. Disputation, Stockholms universitet 2002-06-07
- Hjellbrekke, Johs *Innføring i korrespondanseanalyse*, Fagbokforlaget, Bergen 1999.
- Lif, Anders *Fri intagning gör elever slappa*, Vestmanlands läns tidning, 2003-09-13
- Lidegran, Ida *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi nr 34, 2004
- Lindensjö, Bo och Lundgren, Ulf P. *Utbildningsreformer och politisk styrning*, HLS förlag, Stockholm, 2000.
- Lundin, Sverker *Gymnasieskolan som konkurrensfält. Göteborgsregionen.*, Sociology of Education and Culture/Institutionen för Lärarutbildning Uppsala universitet, 2004
- Mörndal, Marie *Att välja. Gymnasieskolan i Västerås 97/98*, proAros på uppdrag av Utbildningsnämndens stab i Västerås stad, Västerås, 1996
- Niemi, Mikael *Populärmusik från Vittula*, Norstedts, Stockholm, 2000
- Nordqvist, Ingrid och Monica Langerth Zetterman *Gymnasieskolan som konkurrensfält. Ett regionalt perspektiv – Gävleborgs län*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 33, Uppsala universitet, 2004
- Palme, Mikael *Valet till gymnasieskolan 1988*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), ISS 1103-1115, rapport nr 9, SEC/LHS Förlag Stockholm 1994
- Svensson, Allan och Reuterberg Sven-Erik *Vad har hänt i gymnasieskolan under de senaste fem åren? En jämförelse mellan elever som påbörjade sina studier 1993 respektive 1998*, IDP-rapport nr 2002:09, Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik, 2002.

Källor för information om Västmanland och Västerås

VÄSTERÅS i siffror för åren 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, utgiven av Västerås stad, Utredning och Statistik
<http://konsult-service.vasteras.se/online/statistik/befolkning.htm>, <http://www.vasteras.se>
<http://www.regionfakta.com/vastmanland>
 Konsult och service, Västerås stad
 Lantmäteriförvaltningen, Västerås stad
 Länsstyrelsen i Västmanlands län

Appendix

Tabell 27: Gymnasieprogram och inriktningsförkortningar¹¹³

Skola	Program och gren
ABB Industrigymnasium	SM Specialutformat Industriprogram
Carlforska gymnasiet	ESDT Estetiska programmet, dans och teater
	ESMU Estetiska programmet, musik
	HP Handels- och administrationsprogrammet, ej grendelat
	HV Hantverksprogrammet, inriktning frisör/textil
	SM Samhällsvetenskapsprogrammet, specialutformatprogram Europa
	SP-före Samhällsvetenskapsprogrammet, företagargren (lokal gren)
	SPEK Samhällsvetenskapsprogrammet, ekonomisk
	SPSA Samhällsvetenskapsprogrammet, samhällsvetenskaplig
	Hässlögymnasiet
FPFU Fordonsprogrammet, Flygteknik	
FPRP Fordonsprogrammet, fordonsteknik	
FPTS Fordonsprogrammet, transport	
NV-fltek Naturvetenskapsprogrammet, flygteknisk (lokal gren)	
NV-trfly Naturvetenskapsprogrammet, Trafikflygargrenen (lokal gren)	
Rudbeckianska gymnasiet	
	ESKF Estetiska programmet, Konst och formgivning
	NVNA Naturvetenskapsprogrammet, naturvetenskaplig
	SM Specialutformat blandprogram mellan NV/SP
	SPHU Samhällsvetenskapligtprogram, humanistisk
	SPSA Samhällsvetenskapligtprogram, samhällsvetenskaplig
Vårdgymnasiet	OPOM Omvårdnadsprogrammet, omvårdnad
Västerås Waldorfskola	SM Specialutformat program-Waldorfgymnasium
Wenströmska gymnasiet	BPHB Byggprogrammet, hus-och anläggning
	BPML Byggprogrammet, måleri
	ENVV Energiprogrammet, VVS
	FPRP Fordonsprogrammet, fordonsteknik
	HRHO Hotell- och restaurangprogrammet, hotell
	HRRE Hotell- och restaurangprogrammet, , restaurang
	IV Individuellt program
	LPBK Livsmedelsprogrammet, bageri och konditori
	LPKC Livsmedelsprogrammet, kött och charkuteri
	MPIR Medieprogrammet, information och reklam
	MPTR Medieprogrammet, tryckmedier
	NVNA Naturvetenskapligtprogram, naturvetenskaplig
	NVTE Naturvetenskapligtprogram, teknisk
	SM Specialutformatprogram. År 1 EC, EN eller NV, år 2 datoriserad produktion och service
	SMNV Specialutformatprogram inom naturvetenskapligt program
	S MSP Specialutformatprogram inom Samhällsvetenskapligt proram
SPSA Samhällsvetenskapsprogrammet, samhällsvetenskaplig	

¹¹³ Att välja. Gymnasieskolan i Västerås 96/97

Tabell 28: Gymnasieutbildningar rangordnade efter elevens medelbetyg från grundskolan

	Ej medelbetyg			Medelbetyg <2,5			Medelbetyg 2,5-2,9			Medelbetyg 3,0-3,4			Medelbetyg 3,5-3,9						
	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol				
walSM	6	55	38	ca HP	21	34	11	hä FPFU	34	37	11	ru SPSA	57	39	15				
hä NV-trfly	2	7	13	we IV	18	51	9	we SM	28	39	9	we SPSA	38	41	10				
we HRRE	2	4	13	ru BF	18	32	9	ca HP	25	40	8	hä FPFU	29	32	8				
we IV	2	6	13	hä FPFU	15	16	8	ru BF	20	36	7	we MPFR	21	36	5				
we MPFR	2	3	13	we SM	14	20	7	we SPSA	19	20	6	we SM	18	25	5				
ru NVNA	1	1	6	vd OPOM	13	29	7	vd OPOM	18	40	6	ca HP	15	24	4				
we BPML	1	14	6	hä FPTS	12	34	6	hä FPTS	17	49	6	we HRRE	15	32	4				
abbSM				we FPRP	11	48	6	ru SPSA	17	12	6	ca ESMU	14	48	4				
ca ESDT				we BPBH	9	60	5	we MPFR	16	27	5	we NVTE	14	25	4				
ca ESMU				we MPFR	8	14	4	ca SPEK	14	26	5	we SMSP	14	45	4				
ca HP				we SPSA	6	6	3	we HRRE	14	30	5	ca SPEK	13	24	3				
ca HV				we LPKC	6	55	3	hä FP-flp	7	41	2	ru BF	12	21	3				
ca SM				we LPBK	6	46	3	ca ESMU	6	21	2	ru ESKF	12	38	3				
ca SP-före				we ENVV	6	55	3	ca ESDT	5	20	2	ru NVNA	11	9	3				
ca SPEK				hä FP-flp	6	35	3	ca SP-före	5	20	2	ca HV	10	37	3				
ca SPSA				ca SPEK	5	9	3	we FPRP	5	22	2	ca ESDT	9	36	2				
hä FP-flp				ru SPSA	3	2	2	we LPBK	5	38	2	ca SP-före	9	36	2				
hä FPFU				we SMSP	2	6	1	we NVTE	5	9	2	we SMNV	9	33	2				
hä FPRP				we HRRE	2	4	1	we SMSP	5	16	2	hä NV-fltek	7	26	2				
hä FPTS				we BPML	2	29	1	ca HV	4	15	1	vd OPOM	6	13	2				
hä NV-fltek				ca HV	2	7	1	ca SPSA	4	33	1	we NVNA	6	11	2				
ru BF				we NVNA	1	2	1	we BPML	4	57	1	hä FPTS	5	14	1				
ru ESKF				we HRHO	1	8	1	we HRHO	4	33	1	we BPBH	5	33	1				
ru SM				walSM	1	9	1	we IV	4	11	1	we FPRP	5	22	1				
ru SPHU				ru ESKF	1	3	1	we LPKC	4	36	1	we HRHO	5	42	1				
ru SPSA				hä FPRP	1	100	1	we MPTR	4	50	1	ru SPHU	4	44	1				
vd OPOM				ca SPSA	1	8	1	ru ESKF	3	9	1	we IV	4	11	1				
we BPBH				ca SP-före	1	4	1	we SMNV	3	11	1	ca SM	3	21	1				
we ENVV				ca ESMU	1	3	1	ru SPSA	2	22	1	ca SPSA	3	25	1				
we FPRP				ca ESDT	1	4	1	we ENVV	2	18	1	hä FP-flp	3	18	1				
we HRHO				we SMNV				ru NVNA	1	1	0	we MPTR	3	38	1				
we LPBK				we NVTE				walSM	1	9	0	ru SM	2	3	1				
we LPKC				we MPTR				we BPBH	1	7	0	we ENVV	2	18	1				
we MPTR				ru SPHU				we NVNA	1	2	0	walSM	1	9	0				
we NVNA				ru SM				abbSM				we LPBK	1	8	0				
we NVTE				ru NVNA				ca SM				we LPKC	1	9	0				
we SM				hä NV-trfly				hä FPRP				we BPBH							
we SMNV				hä NV-fltek				hä NV-trfly				we BPML							
we SMSP				ca SM				hä NV-trfly				we FPRP							
we SPSA				abbSM				ru SM				we IV							
Total	16	1	100	Total	194	13	100	Total	307	20	100	Total	386	25	100	Total	363	23	100

Tabell 28 forts

	Medelbetyg 4,0-4,4			Medelbetyg 4,5-5,0			Ext. bortfall			Total					
	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol	n	%grad	%kol			
ru NVNA	48	39	25	abbSM	23	46	39	we IV	7	20	21	ru SPSA	145	100	9
abbSM	26	52	13	ru NVNA	13	11	22	hä FPFU	4	4	12	ru NVNA	123	100	8
ru SM	22	35	11	hä NV-trfly	7	25	12	vd OPOM	4	9	12	we SPSA	93	100	6
ru SPSA	21	14	11	ru SM	5	8	8	we SM	3	4	9	hä FPFU	91	100	6
we NVNA	16	30	8	we NVNA	5	9	8	ru BF	2	4	6	we SM	71	100	5
hä NV-trfly	12	43	6	ca ESDT	2	8	3	ru NVNA	2	2	6	ru SM	63	100	4
we NVTE	9	16	5	ca ESMU	1	3	2	ru SPSA	2	1	6	ca HP	62	100	4
ru ESKF	6	19	3	ca SM	1	7	2	we FPRP	2	9	6	we MPFR	59	100	4
ca SPEK	5	9	3	hä NV-fltek	1	4	2	hä FP-flp	1	6	3	ru BF	56	100	4
we SPSA	5	5	3	we SMNV	1	4	2	hä FPTS	1	3	3	we NVTE	55	100	4
ca ESMU	4	14	2	ca HP				hä NV-fltek	1	4	3	ca SPEK	54	100	3
we SMNV	4	15	2	ca HV				hä NV-trfly	1	4	3	we NVNA	53	100	3
hä NV-fltek	3	11	2	ca SP-före				we HRRE	1	2	3	abbSM	50	100	3
ca ESDT	2	8	1	ca SPEK				we MPFR	1	2	3	we HRRE	47	100	3
ca SM	2	14	1	ca SPSA				we NVNA	1	2	3	vd OPOM	45	100	3
hä FPFU	2	2	1	hä FP-flp				we SPSA	1	1	3	hä FPTS	35	100	2
ca HV	1	4	1	hä FPFU				abbSM				we IV	35	100	2
ca SP-före	1	4	1	hä FPRP				ca ESDT				ru ESKF	32	100	2
ca SPSA	1	8	1	hä FPTS				ca ESMU				we SMSP	31	100	2
ru SPHU	1	11	1	ru BF				ca HP				ca ESMU	29	100	2
we MPFR	1	2	1	ru ESKF				ca HV				hä NV-trfly	28	100	2
we SMSP	1	3	1	ru SPHU				ca SM				ca HV	27	100	2
ca HP				ru SPSA				ca SP-före				hä NV-fltek	27	100	2
hä FP-flp				vd OPOM				ca SPEK				we SMNV	27	100	2
hä FPRP				walSM				ca SPSA				ca ESDT	25	100	2
hä FPTS				we BPBH				hä FPRP				ca SP-före	25	100	2
ru BF				we BPML				ru ESKF				we FPRP	23	100	1
vd OPOM				we ENVV				ru SM				hä FP-flp	17	100	1
walSM				we FPRP				ru SPHU				we BPBH	15	100	1
we BPBH				we HRHO				walSM				ca SM	14	100	1
we BPML				we HRRE				we BPBH				we LPBK	13	100	1
we ENVV				we IV				we BPML				ca SPSA	12	100	1
we FPRP				we LPBK				we ENVV				we HRHO	12	100	1
we HRHO				we LPKC				we HRHO				walSM	11	100	1
we HRRE				we MPFR				we LPBK				we ENVV	11	100	1
we IV				we MPTR				we LPKC				we LPKC	11	100	1
we LPBK				we NVTE				we MPTR				ru SPHU	9	100	1
we LPKC				we SM				we NVTE				we MPTR	8	100	1
we MPTR				we SMSP				we SMNV				we BPML	7	100	0
we SM				we SPSA				we SMSP				hä FPRP	1	100	0
Total	193	12	100	Total	59	4	100	Total	34	2	100	Total	1552	100	100